Nr. 44 HAMICPE שנה שלישית

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים

יוצא לאור בכל ערב שבת

מחיר החתימה על „המצפה“ עם ההוספה הספרותית החדשית:

באוסטריא-אונגריא:

לשנה . . . . . 7 כתרים
לחצי שנה . . . 3.50 „
לרבע . . . . 1.75 „

באשכנז:

לשנה. . . . —.8 כתרים

ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

על „המצפה“ בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.

אין הנחה מהמחיר.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גדל השטח.

ברכת מז"ט חצי הכתר. בראש הגליון שני כתרים.

גליון בודד 12 הלר.

מכתבים בלתי חפשים לא יתקבלו.

כ"י, שלא נדפס, לא יושב לבעליו.

המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו החדש, כ"א גם שם מקומו הקודם.

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„Hamicpe“
ul. Św. Sebastyana 32, Kraków.

קראקא יד חשון תרס"ז. — גליון מד — Kraków, 2 Listopada 1906.

חרפתנו.

אחרי אחר עשר יום נגמר משפט ששת היהודים ילידי גליציא, שנאשמו בעון זיוף שטרי כסף אוסטרים. ורק מפני שלא מסרתם ממשלת אנגליא לדין אוסטריא כעון זיוף, כי אם בעון מכירת שטרות מזויפים לא יכול הקטינור להאשימם בפירוש בזיוף. על נחום שפירא, החוטא הזקן, נחרץ מאסר קשה לט"ו שנה בעון הוצאת שטרות מזויפים והסתת אחרים להוציאם. על אברהם פיש, שסבב בגליציא ויעמד סוכנים למכור את השטרות, נחרץ מאסר קשה לשמונה שנים. על שלמה פיפעס, צעיר אין להעשיר, שעזר בהוצאת השטרות (כל אלה גם זיפו), מאסר קשה לארבע שנים, על חיים שוואלב, בן רב וחורד בכל המצות הקלות והחמורות, רק לא על מצות שבין אדם לחברו, על הוצאות שטרות מזויפים למאסר קשה לשלש שנים. אייזיק בוטער וייך ויוסף באומגארטן יצאו זכאים מחסר ראיות. כמה בזיון נחלו יהודי גליציא במשפט המגונה הזה! הנאשמים הם מאלה היהודים, שאינם רואים במצות התורה שום תקון העולם, שום טעם מובן, שום יושר וצדק, בלתי אם גזרות וחקים, שיש להם לכל היותר טעמים נסתרים בהכמת הקבלה, אבל בשום אופן לא טעמים גלוים. על כן הם מואסים בכל המצות שבין אדם לחברו, כי מצוה, שטעמה גלוי וידוע, לא מצוה היא בעיניהם, כי אם עצה טובה והם מוחלים לבוראם את עצותיו, הם בקיאים יותר בהויות העולם. מצות כאלה בטלות הן בעיניהם. וביחוד הם עוברים על מצות כאלה בנוגע לנכרים. כלל מרשיע יש להם, שגזל נכרי ו„הונאת גוי“ מותרים. על דעת הנשמות הכשרות האלה לא יעלה כלל, כי התר גזל נכרי לא נאמר רק כאשר ישבו היהודים בין המסגים, עמים פראים וברברים, שהתירו מצדם גזל ישראל וגם דמם, אבל כשבתנו בין עמים בני תרבות, שאינם אוחזים עוד בכלל „שלי ושלך שלי“ ותחת ממשלות, הרבות את ריבנו בכל הדינים וחסות עלינו כמו על אחרים, אין גזל נכרי והונאת גוי יכולים להיות מותרים ואם אינם אסורים בעיניהם מפני שמידות הצדק והישר אז על כל פנים מפני תקון העולם, מפני חלול השם ומפני הסכנה לכל ישראל. יהודים כאלה, שאין התורה בעיניהם תורת חיים ופקודי צדק, כי אם צרופי שמות כלבד, אין דברי התורה יכולים לצרף את מדותיהם ולזכך לכביהם. אנשים כאלה ימסרו נפשם רק על מצות, [illegible] ה מ ה יודעים טעמיהן, אבל יעברו בזדון, אם אין בהם מדות טובות, טבועות באפי נפשם, על כל מצוה ומצוה, שטעמה נודע לכל, כגון עריות, שפיכות דמים, גזל, אונאה, רכילות ויתר המצות שבין אדם לחברו. כי במצוה שטעמה מובן אינם יכולים לתלות טעמים נסתרים ונשגבים מבינת אנוש.

במשפט הזה, שכל פרטיו ודקדוקיו התפרסמו עם פירושים ארוכים בכל עתוני העמים בכל הלשונות, היו יהודי גליציא לחרפה ולשנינה בעמים. מיליוני הקוראים את פרטי המשפט הזה ראו בששת היהודים הנאשמים ובהמון העדים, שנקראו מגליציא להעיר ועוד יותר בשני העדים הראשיים, שהובאו מלנדון, הטפוסים הבזויים, חלאת מין האדם, דוד יוגענד וחיים יצחק באָכקער, — את יהודי גליציא סתם. בלבותם נקבעה עתה דעה קבועה, כי כל יהודי גליציא דומים לנבלים ההם. הפקהים-השוטים המעירים שחוק ברבורם הבטלני, הרמאים-החרדים על דתם, הבורים מכל דעת, הכותבים דוקא מכתבים עברים, המרמזים על הסחורה הטרפה בר"ת „וד"ל“ ואינם שוכחים לכתוב בראש כל מכתב את ר"ת „בעה"י“ או „ב"ה“ (וכל אלה תרגמו המוסחים ויבארו בכל פרטיהם וכונותיהם), העצלים האלה, שמאסו בכל יגיע כפים ויבחרו לחיות מן הגזל וההונאה, האכזרים האלה, ששחקו מטוב לב, כאשר נלכדו תמימים ברשתם, להריק כיסיהם ולקחת מידם כל הונם ותקותם, בני בליעל האלה, שקנו סוסים, תבואה ופרות מיד אכרים עניים, עובדי עבודת הפרך בעד לחם צר, וישלמו להם בשטרות מזויפים (כמעט את כל הנזק מן השטרות המזויפים סבלו אכרים עניים), הרשעים האלה, שבקשו לגרום נזק לממלכת אוסטריא ויגרמו נזק רק לאביונים נדכאים, לעניים מרודים, — הרשעים האלה הנם עתה מופת, דוגמא על כל יהודי גליציא בעיני מיליוני בני אדם מכל העמים, שקראו בצמאון את דברי המשפט המתמיה והנפלא הזה. היהודים הישרים אשר בגליציא הן לא יוצגו לראוה על במת בית המשפט בווין ומאין ידעום המשכילים באירפה? המעט יתהלל כבודנו בשנוררים הרבים ובנובלים הקטנים, אשר בקרב גולי פולן היהודים, הממלאים

פירימון.

תורת החיים.

אל תרגיל את לשונך לאמר איני יודע, כי תוחזק לשוטה והדיוט; על כל שאלה הגן תשובה, אפס כי תזהר, שתהא נשמעת לבמה פנים, למען אשר לא תוחזק בדאי.

הטובות בכל האברים הנן הידים. בכל אשר הארכנה ככה תגרלנה את הצלחת בעליהן.

המלאכה הטובה והנקיה בכל המלאכות היא החטיפה וטוב להרגיל בה את הילדים בקדמת נעוריהם. כי עולמנו הוא עולם הפקר וכל המרבה לחטוף הרי זה משבח ומצליח.

הטובים שבבני אדם הנם הכהגים ואנשי הצבא, כי ע"כ טוב יעשו האירופאים הממלאים את כל תכני הלמודים בבתי ספריהם עניני בהנה ועבודת הצבא.

המלה היותר נפלאה והיותר מקורית שבכל המלונים שבעולם ואשר ממנה התפתחו כל השפות, היא המלה „אנכי“. לבן צריך להרכות להשתמש בה, כל מלה שלישית ברבורו של אדם הגון צריבה להיות המלה „אנכי“ וצריך להטעימה בהטעמה מיוחדה.

הטובה שבמדות היא הגאוה, ואם אין לך במה להתגאות, התגאה בגאותך, ואם הנך ענו בטבע התגאה בענותך.

השוטים משבחים את אמץ-הלב ואינם יודעים, כי אמיצי-הלב נשנאים. החת אמץ-הלב צריך לגרום „חצפה“, כי רק היא מעמידה את האדם במקום גדולים.

אל תוציא פרוטה מכיסך בלי חשבון ודעת מראש במה כבוד ותהלה תכנים לך הפרוטה ההיא.

היליל בין זאבים, נבח בין כלבים, נשוך בין אריות ובקרב קרושים תתקדש ותתחסד.

לעולם תהא ימינך דוחה ושמאלך מקרבת; בשעה שאתה נושק בשפתותיך תשוך בשניך.

לעולם תרבה במצוות, בגון מצוה לעקור מן השרש, מצוה לקרעו כדג, ומצאת שכרך בצדך.

התשובה היותר מספקת על כל השאלות היא: „אסור להרהר“. החזק בה בכל עוז ונפטרת פעם אחת מכל הקושיות והחקירות.

אין סבלנית כתורתנו, בה תמצא סמובין לכל שרירות נפשך.

פתי יאמין לכל דבר והחכם יעשה מזה סחורה.

חטוף ואכל, חטוף ושתה, זהו כל תורת החיים ואידך פירושא.

מי שמכין בערב שבת יאכל בשבת ומי שאינו מבין יאכל מאשר יבינו אחרים.

„ההמון הוא חיה בעלת אלף ראשים“, יאמר פתגם עתיק. אבל שקר הוא, ההמון הוא חיה בלי ראש בלל וכל אומן ממחה מרכיב לו ראש בטוב בעיניו.

ההמון הוא הטוב שבסלמיה, צריך רק לדעת לטפס עליו ואז אפשר לעלות עד שמי מרום.

הדבר היותר מסכן בחיים היא האמת, שומר נפשו ירחק ממנה.

להמון קבה מקלקלת והחכמים יודעים לערוך לו מזון עפ"י קבתו.

אתתך גוצא גחין ולחיש לה — כי לא תתערב בעניניך.

אל תבקש את מומי חבריך, פן תשנא, בקש את מעלותיהם ונאהבת.

החנופה היא מפתח קסם, לפתוח את כל הלבבות, ביד חכמים ימצא.

אחרי יודע להטות את הרבים, להטות.

לעולם אל תותר מדעתך ונחשבת לבעל אפי חזק.

הכסף הוא יסוד כל היסודות וכל האמצעים כשרים להשיגו.

את כל הערים הגדולות במערב אירפה, כי עוד הרשעים האלה היו חסרים לנו למלאות פנינו קלון? רק הכמים מעטים ישימו אל לבם, כי אין לדין מן הפרט על הכלל. אבל ייזב הקוראים, אף מיהודי המערב, אומרים: אלה הם יהודי גליציא.

ימים רבים לא נוכל להטהר מן הרשם, שעשה המשפט הזה על העמים על אדות יהודי גליציא ואין כל תקנה לזה. אבל לו ידעו כל רבני גליציא את חובתם, כי עתה יכלו למנוע מעט, לפהות לעתיד, חלול שם ישראל כזה. אלו הרבו הרבנים ללמד את העם בדרשותיהם השבם והערב, כי מעולם לא בטלו המצות שבין אדם לחברו, שהמון בני עמנו דשים אותם בעקבם בזמן הזה, ולא רק שהם נוהגים עוד היום בין יהודי להברו, כי אם גם בין יהודי לנכרי הם נוהגים, גזל נכרי והנאתו אינם מותרים בזמה"ז, אדרבה יש בזה גם משום חלול השם ומשום סכנה; אלו הורו הרבנים את זאת בכל עת, אז בדור הבא לא תהיינה בתוכנו דעות נשחתות כאלה של נחום שפירא, דוד יוגענד, היים שוואלב ואברהם פיש „היהודים החרדים על דתם".

אבל כמובן מרבני הירושה לא נוכל לקוות כזאת; בתחלה על הקהלות למנות רבנים הראויים באמת להורות את העם תורה ומדות טובות.

ענינים מדינים

המיניסטרים החדשים והמאדיארים. המאד-יארים הפילו בגאותם את שני המניסטרים המשותפים גולוחובסקי ופיטרייך, יען התנגדו לתאות הפריד שלהם ועתה אינם שמחים כלל על התמורה. הבארון אעהרענ-טהאל, שהתמנה למניסטר לעניני חוץ והפלדצייגמייסטר שאָנאיך, שהתמנה למניסטר לצבא, אוחזים ביתר עוז בשתוף הצבא והענינים החצונים מהמניסטרים אשר לפניהם, ולאדירי אונגריא באו ימים, שאין להם חפץ בהם, מניסטריהם „הגדולים" כחלו בגדולתם ושמועות על דבר קריזים נשמעות. המניסטריום לצבא דורש להגדיל את חיל הרכב וממשלת אונגריא טוענת, כי הבטח הבטיח לה המושל לבלתי דרוש הגדלת חיל הצבא רק לצרך גדול. עתה קמו חלוקי דעות בבאור הדבר. המניסטריום הכללי אומר, כי יש כבר צרך גדול וממשלת אונגריא טוענת, כי צרך גדול הוא רק בעת מלחמה. — ובכל זאת תסכים לזה אם יעשה להם המלך איזו הנחות לאומיות. מנוי הבארון אעהרענ-טהאל למניסטר לעניני חוץ הביא דאגה ליהודים, כי הדפלומט הזה הוא ידיד נאמן לרוסיא, שישב שם עד כה בתור ציר אוסטריא. ובעת הצרך אין לקווה מאוסטריא, שתשמיע דבר לטובת היהודים ברוסיא. — לאונגרים היה חג לאומי כשבוע הזה. ברשיון הקיסר העבירו המאדיארים מקינסטנטינופל לקאשאו אשר באונ-גריא בכבוד גדול את עצמות הנסיך פ־אנץ ראקאוצי, שמלך בהחלה על ארץ שבעת המבצרים ואח"כ קבץ החתיו את טובי המאדיארים להלחם באוסטריא ובאשר גברה אוסטריא ברח הוא ואנשיו לטורקיא. זה היה בראשית שנות המאה הי"ח ועד שהמלך במסבו וכו'. עוד הם שמחים על חסדי המלך והם דורשים מתנות.

חוק תקון הבחירות. סוף סוף נגמר חוק תקון הבחירות בועד הממונה אחרי עבודת כמה חדשים. המפלגות הגדולות באו לידי פשר. שנוי בחלוקת המחוזות יוכל להעשות לא בשני שלישי הדעות, כדרישת האשכנזים והפולנים, כי־אם בהיות שמ"ג צירים בבית מועצת הממלכה, כלומר אחד פחות משני שלישים. ובמספר כזה יוכל גם רוב פשוט לשנות את חלוקת המחוזות. באופן זה היכלת תמיד ביד האשכנזים לצאת מן הבית, כאשר יחפצו לשנות את קביעת המחוזות ובלתם לא יהיה לעולם המספר הנ"ל. הפולנים לא הסתפקו בזה, כי כאשר ידרשו הרותנים שנוי המחוזות והפולנים יצאו יהיה בבית גם בלעדיהם המספר הדרוש. על כן נגמר, כי לשנוי קביעת המחוזות בגליציא דרוש בבית רוב צירי גליציא. עתה כל המכשולים הוסרו. אך מתנגדי החוק גמרו לעשות אבסטרוקציא. קנאי האשכנזים וקנאי הטשכים הכניסו ל"א הצעות נחוצות, לעכב את המשא והמתן ע"ד תקון הבחירה בבית. אבל גם לזה נמצאה עצה. הפרלמנט החליט, לדון גם על תקון הבחירה באופן נחוץ ולהקדים נחיצותו לכל יתר ההצעות הנחוצות. ביום כ' שבוע הבא יובא חוק תקון הבחירה שנית על שלחן הפרלמנט.

לחץ הפולנים בפרוסיא. הפולנים בפרוסיא נלאו נשוא את עול הפרוסים הקשה, הגוזרים עליהם גזרות קשות, להכחיד זכרם ולמחותם מעל אדמתם. על כל מלה חפשית הנשמעת מפי פולני או נדפסת בעתון פולני תעניש ממשלת פרוסיא ענשים קשים, כמו על מרידה במלכות. כור ברזל הוא פרוסיא לפולנים, דחופים וסחופים הם, בלי שום זכות פוליטית, מצבם גרוע מאשר ברוסיא. עתה נועצו הפולנים, להקים את ילדיהם לנלחמים נגד המציקים. הילדים לא יבאו ללמוד הדה, אשר הם מכרחים ללמד בשפת אשכנז, כיתר הלמודים. הילדים ואבותיהם נענשים והם עומדים במרדם. בבענדזיקוב נזרקה במכה על ביה"ס האשכנזי והבית נשרף. הזורק לא נתפש. מצב הפולנים מעורר חמלה. אך מי זה יחמול על הפולנים בתפשם גם הם במעשי צורריהם במקום שידם תקיפה. בגליציא המה סוגרים בתי ספר עברים ויגזרו על בני היהודים לבלתי למוד שפת עבר. ולרותנים הם ממאנים להקים ב"ס כפי צרכם. אלו התנהגו הפולנים בצדק עם אחרים, אז היו העמים חומלים עליהם. עתה טענה חזקה לפרוסיא נגד הפולנים: הלא גם אתם עושים כן!

תקונים גדולים בצרפת. המעשים הראשונים של המניסטריום החדש בצרפת תחת יד קלמנסא ופיקר יהיו חוק על דבר בטול משפט המות וחוק ע"ד בטול בתי הדין המיוחדים של הצבא. אין אדם חוטא אלא אם נכנס בו רוח שטות, גם ההורג את הנפש אינו עושה זאת בבינת אדם פשוטה. חכמי זמננו הוסיפו: אין אדם חוטא אם לא נולד ברוח שטות. החוטא נחשב כחולה רוח, שיש רק להשמר מפניו, לבל יוכל להזיק, אבל אין להנקם בו, כי לא בישוב הדעת ובזדון חטא. איך תוכל ממשלה להרוג רוצח בישוב הדעת ובשם חקי הצדק, בעוד שהרוצח לא הרג בלל בישוב־הדעת, כי אם אפי נפשו המסבל במדה רעה נחלת אבותיו או כעסו ודכדוך נפשו על גורלו המר, שהעיבו את אור שכלו, הכריחוהו לעשות את הרע? את האמת הזאת הכירו חז"ל התנאים ובזמננו מחוקק, ארצות אחדות, שכבר בטלו את משפט המות בארצותם. עתה תלך גם צרפת בעקבותם. פיקר הוא הגבר, אשר ראה את קלקול משפטי הצבא. ב"ד הצבא שפט שתי פעמים איש נקי משפט בוגד בראיות, שאין להן שום יסוד, בזיופים גסים לצרך פוליטי, וגם אותו, את המניסטר לצבא הצדיק והישר פיקר עצמו, שפט הצבא משפט פושע, יען דרש צדק ואמת, בעוד שהצדיק ב"ד הצבא את הפושעים האמתים. ב"ד הצבא הצדיק פקידי צבא, אשר מרו את פי אדוניהם בחוק פרוד הכנסיה מן המדינה. מניסטר צדיק וישר כפיקר יבטל עתה את משפטי הצבא. גם אנשי צבא ופקידיהם יעמדו לפני ב"ד של העם.

טל המצפה

ה„חלוקה" של בולל גליציא.

הפסקנו שבועות אחדים את פרסום הדברים ע"ר השערוריות הנעשות בחלוקה בכולל גליציא ע"י הממינים, כי באה הבטחה בשם רב וצדיק אחד, כי מיד אחרי החג תהיה אספה, שתתקן סדרים ותמנה ממונים הגונים. עתה אחרי שעברו שלשה שבועות אחרי החג ולא נעשה דבר, נכר הדבר, שהרה"צ ההוא לא הבטיח כלל ושקר דברו בשמו. לכן נשוב לפרסם את נאקת אחינו מהאה"ק, ישמע העם, ישמעו הרבנים, אולי ירחמו על הגזולים הנדכאים, אולי יש אופן להצילם מידי עושקיהם.

את המכתב הזה קבלנו מצפת מאת הח"מ, שאינו ממקבלי החלוקה וממנו יראו הקוראים את קצות ההלוכות רבון החלוקה, הצאר המושל על אלפי נפשות אחינו ממשלת יחיד ואין דין ואין דיין על גבו.

אדוני העורך! לא איש דברים אנכי, רק יהודי פשוט, ומעולם לא באתי בשערי עהון, ובפרט להתעבר על ריב לא לי. אולם יען הקריה הומה, כי ר' יוסיל פרידמאן הוא מנהל הנשיאות של בולל גליציא, ומי שנותן לו שחד פועל הכל ברצונו, ובני כולל גליציא מספרים, שהפיקו רצון ממנו, ופעלו בכח הכסף, לכן יראתי פן ע"י שיחה זאת, אשר היא בפי כל, יתמתח עלי קו חשד מאה ש"ב אלמנת הר"ר מרדכי ווייס ממונקאטש ז"ל, אשר נתתי לר' פרידמאן עשרים כ' בעדה, והקותה נשארה מעל. לכן למען לגול האשמה מעלי, שלא מעלתי בשליחות, ההכרח יאלצני לספר גופא רעובדא בקהל, ואם לא כנים דברי יכחישני ר' פרידמאן בפומבי. — בשנת התרנ"ח של"ח הרב ר"מ ווייס, שהי' ממונה דכולל גליציא בעה"ק טבריא ת"ו ונשארה אלמנתו בחסר כל. ולאשר בי הרב ר"מ הנז' היה מיקירי ונכבדי עיר מונקאטש, אשר היא מהמחוזות המשותפים לכולל וויזניצא ודראהביטש בידוע, לכן יצאה אלמנתו במכתבי מליצה מבני משפחתה במחוז ההיא, לבקש את האמרכלים הנז' לעשות חסד עמה, למען כבוד בעלה, להחשיבה באחת האלמנות מכוללם. והה"צ מוויזניצא נעתר לבקשתה,

---

הלב טמון והלשון גלויה, לדעת לחשב אחרת וידבר אחרת.

התחת לתת מכספך לעני סלקהו במדת הבטחון.

גדולה מדת הבטחון המצדיקה את כל העצלים.

שקר אין לו רגלים, על כן לא יפשט לעולם את הרגל.

נערה מודרנית צריבה לדבר צרפתית, לפרוט על הפסנתר ולהשתעשע באיזה אידאל.

היה חבר לחברה „צער בעלי חיים", לרחם על כל חי חוץ מן האדם.

יגיע כפיך כי תאכל והיית קבצן כל ימיך. אבל יגיע כפי אחרים ועשית עשר רב.

הצבי הוא הכסיל שבחיות, כי קרנים נתן לו ה' ואיננו יודע לנגוח.

דע לך, כי כל הגבים הכפופים נעשו לרכיבה.

הצאן הנן יצורים תמימים, על כן יבחר מהן השעיר לעזאזל.

יהי חלקך עם החיות הטורפות, כי אלה פסולות לקרבן.

התרנגול מעורר ישנים, על כן מכים בו כפרות.

החזק בכלל: „בשבילי נברא העולם", וכל החי אתך נכנס ברשותך.

נהימת הארי מתוך קופה של בשר היא השירה היותר רוממה.

לעולם אל תדבר בהחלט, השמיע בכל הן קצת לאו ובכל לאו קצת הן.

בכל חוזה ובכל הבטחה שום לך פתח נסתר.

„כל דאלים גבר", זהו יסוד כל החקים ואידך פירושא.

כל הדרכים מוליכים אל הקבה.

לפנים היה משכן הנשמה בלב ואחרי כן העלוה על הראש ובימינו אלה קבעה משכנה בקבה.

שבח וואלקאווסקי.

והציגה ברשימת החלוקה בסך ארבעים ריי"ב לשנה. ובבואה לדראהביטש קרמה תחלה פני השליט יוסף, בהבטחה נאמנה על שכר שתיקתו, שלא יהיה לשטן לה, ובאשר הציעה האלמנה מכתבי בקשה ממונקאטש לפני הנשיא מפני הכבוד, הבטיח לתת לה חמשים ריי"כ לשנה ויען שלא היה לה כסף להוצאת הנסיעה, בקשה מאתו לתת לה בעד חצי שנה, ונתן לה חמשה ועשרים ר"כ, ומהכסף הזה האצילה חמשה ר"כ ונתנה לר' פרידמאן כהתנצלות, שיסלח לה על המנחה הרזה, כי האצילה זאת מהוצאותיה המצומצמות, ועוד חזון למועד. — ר' פרידמאן אשר קוה לקבל מעסק זה פרס הגון, עכ"פ דמי חלוקתה בעד שנה ראשונה, חרה לו הדבר מאד ואת המנחה הדלה קבל בפנים זעומות, כאומר: אבי דרי חשבנא, והאלמנה שבה לביתה. הרה"צ מוויזניצא מקיים הבטחתו ושולח כהבטחתו, אבל פרידמאן ורעו שמחה נתן סג"ל, הידוע כשמו ובמעשיו, אשר הוא לא טעם מאומה מהמאכל הזה, החליטו לבלי שלוח מאומה להאלמנה, אשר דחתה אותם כקש, ובאשר חרה להם מדוע ישמור הה"צ מוויזניצא הבטחתו, נסה ר' פרידמאן להניא את לבב הה"צ מוויזניצא, לבל יוסיף להת לה. אולם הה"צ מוויזניצא איננו תולה בדעת אחרים, ולא שם לבו לדכרו. ככה עברו כמה שנים, ולא נשלח מדרא-הביטש להאלמנה מאומה. אין לתאר עלי גליון דמעות האלמנה, אשר שפכה בכתובים לפני הנשיא. והכל הגיע ליד ר' פרידמאן כידוע, וזה כשנה וחצי. אשר אנכי בותב הטורים הייתי בדראהביטש, וכסף משנה לקחתי בידי לעמוד לפני יוסף במנחה בת עשרים כ' בעד האלמנה, וגם עשרה כ' בעד ר' זאב שורמאן ממיידאן, וגמרנו עסקינו בבי טוב. והבטיח לי להשיב היאקס להאלמנה. ורק על ארבעים רי"כ, כמו בוויזניצא. אח"ב באנו לבית הנשיא, והתחלתי לדבר ע"ר ש"ב האלמנה הנז', ובמעט שלא ידע, שלא נשלח לה בכל הזמן העבר, ותיכף נעתר לדברי, ונתן לי על זה פתקא בחתימת ידו, כי כן דרשתי מאתו, וגם הבטיח לי בפה מלא לפיים את האלמנה בסכום הגון בעד העבר. שבתי לביתי בשמחה, הייתי בטוח, בי אחר חת"י הנשיא לא יוסף עוד התל, (האמנם שגיתי שלא דרשתי פתקא בחת"י ר' פרידמאן), אבל לשוא היתה הוחלתי, בי בבוא היאקס הראשון, לא רצו הממונים ליתן לה באמרם, שנשלח לה בטעות. ערי הבאתי הפתקא בחת"י הנשיא אז נאלמו דומיה ונתנו לה החלוקה בפחי נפש למורת רוחם. ומאז נפסק ולא הגיע לה עוד. אנכי אינני מאמין בשום אופן, כי הרה"ג הנשיא ישגה מוצא שפתיו וחתימת ידו, חס ליה לזרעא דאבא, ורק יד הממונים דפה ור' פרידמאן ושמחה נתן היו במעל זה. ומאחר שחלוקתי אינה מסורה בידם ארהיב עוז לשאול את ממוני גליציא בצפת ואת השליט פרידמאן בדראהביטש: ולא ההא כהנת כפונדקיה? מדוע לאשת ר' אברהם מליזענסק, שהיה רק שמש ככולל, תנתן לאלמנתו, שהיא מכולל רומניא חלוקה מכולל גליציא, והיא משתכרת, בי מילדת היא ולא יצאה בלל לחו"ל, ב"א הממונים בעצמם המליצו בעדה, ונשלח לה החלוקה בלי הפסק, ואלמנה עני' חולנית, אשר השליכה נפשה מנגד לצאת לחו"ל לעת זקנתה וכמה יגעה עד אשר זכתה לקבל הכטחת הנשיא בעצמו, ננעלו לפניה גם שערי דמעות (כי גם פה נסתה להבטיח כסף פעם שלישית והשיבו שהיא מעוות שלא יוכל לתקון, יען שר"י עבר על החוזה, אשר ביניהם, שלא יגמור שום עסק מצפת זולתם). האם זכות הממונה יגן רק לשעתו, כלומר בעת הנאתן רק בעידנא דעסיק בה? ומה עשה לכם הרה"ג מוהרי"ל סופר נ"י, אשר התללו כבודו באופן שיהי לשיחה בפי כל, לשאת על נפשו דמעות אלמנות עשוקות? ועתה שפטו נא יושבי כסאות למשפט מה בין הנהגת הה"צ מוויזניצא המקשיב על דבר אמת, אשר הכנסת כוללו בצמצום הוא, והחלוקה היותר גדולה תעלה בערך שבעים כתר לתקופה, עב"ז יחוס על אלמנה חשוכה וישמור הבטחתו, שהיה רק בדבור, וידי פקודיו לא נגואלו בבצע מעשקות, ובין הנהגת הנשיא מדראהביטש, אשר אילי הכסף יקבלו חלוקתן בקרן בן שמן ויאכלו את הכולל בכל פה, ועל קותה האחת של האלמנה העניה עיניהם לטישות, ואחרי הבטחת הנשיא וחת"י וקבלת שחד שלשים בסף עוד לא יצאה ידי חובתה למלאות גרונם של כל משרתיו. שפטו נא רבותי, כדת של תורה. — ומאת ר' יוסף פרידמאן אדרוש בקהל רב בתור התראה להשיב להאלמנה הסך שלשים כ', ואם יקשה ערפו ההא האלמנה מוכרחת להגיש משפטה בפלילים, וכדי בזיון, והוא יהיה הגורם, ואנכי את נפשי הצלתי. ברוך פיקסלער, בעה"ק צפת"ו.

יסוד אגודה חדשה.

תנועה חדשה נראתה במחנה ישראל, היא התנועה הוגתרית, והיא מתפשטת והולכת. השם וגתרי אינו מורה על איש אוכל צמחים, כ"א השומר את בריאותו כחיותו חיים טבעיים והוגתריזמוס מתנגד לכל דבר המזיק לבריאות. הוגתרים נחלקים לשלשה מינים: א) סתם וגתרים, שהרופאים אסרו להם את אבילת הבשר לגמרי או רק לאיזה זמן לרגל מצב בריאותם, ומכיון שעברו עליהם ימים רבים בלי אכילת בשר והם לא מתו מחסר מזונות ואדרבה, עי"ז נתרפאו כליל מגרוי העצבים או ממחלות אחרות שלהם והרגישו את עצמם עוד יותר בריאים מבראשונה, ומתוך כך באו לידי הכרה פנימית, שאמת היא החלטת הוגתריות, שרק בשר ויתר המאכלים והמשקאות המגרים את העצבים הם סבת כל המחלות, וכמובן, נשארו נאמנים לשטת הוגתריות. ב.) שחדלו לאכל בשר מפני הרגש האיסתיתי והמוסרי שבהם. ג) מטעמים עיוניים, היינו מפני שאכילת הבשר, עשון הטבק, שתית משקאות וכל הנבזבה והמותרות המזיקים הכרוכים בחיים או טבעיים מחנכים את הפרט ואת הכלל לאנכיות, לחיים מגושמים, לגנבת הדעת וכו' וכו' ולעבדות עולם— עבדות בתוך חרות — ואינם מניחים לו לאדם להתעלות למדרגה של מוסריות טהורה. — ארשה לעצמי לברר זאת כרוגמה אחת, בענין הנוגע עכשיו לכלל ישראל. עד כמה שנחוצה אבטונומיה ליהודים מרגיש כל יהודי, אפילו מי שרק זיק אחד של יהרות מהבהב עוד בלבו הקר. בזה הרי בלם מודים בפה מלא; אבל כשבאים לידי מעשה? בעיני ראיתי והשתוממתי בימי קבוץ החתימות בשביל האבטונומיה, כמה יהודים, שאיש לא יכחיש בכשרותם ובלאומיותם, מאנו להתם שמם מיראה מפני איזה נזק לפרנסתם! פרנסה עליבה!! חיי מותרות ותהפוכות!! — ועל הבחירות של ברודי — זלוטשוב, הבחרו בלם לפי רצונם הם? אמתלאות להצריק את מעשיו ימצא כל איש, עוד הפעם הפרנסה ה„חוטאת" או ה„מחטיאה" כמה קשה היא! כקריעת ים סוף!! ומי חפשי לעצמו לגמרי ואינו משועבד ברב או במעט למי שהשעה משחקת לו? או מי אינו ירא מפני איזה בעל כפתורים היותר זעיר, שיוכל לגרם לו איזה הפסד ממון?! אין צרך להיות פיסימיסט למען ראות, שעמנו לא יוכשר להביא קרבנות ממשים בעד קיומו ולאומיותו. מיחירי סגולה לא נוכל ללמד על הכלל כלו. וכל עוד שלא נשכח את סיר הבשר ואת כל ההבלים התלויים בו, משועבדים נהיה לפרעה במצרים! ומה מאד היה יכול להשתנות מצב בנין עמנו לטובה על ידי חיים טבעיים! במקום המחיות השונות הנותנות יד לרופאים ולבעלי המרקחות לקפח את ממונו ואת כחו של האדם ובמקום בתי החרשת של נבזבות שונות היו מבצבצים ועולים בתי-ספר עבריים ובתים אחרים לאמנות ומדע, או מוסרות כלליים אחרים, שבני ישראל היו שוגרים שמה את מעותיהם ברצון, ומה נקל היה להעמיד דור חדש ובריא, בריאות גופנית ורוחנית, דור שלא יקשה לו מאד להגשים את רעיוננו של שיבת ציון, הנשגב והנעלה כל כך מעל יכלתנו להוציאהו לפעל. לא פה המקום לדבר באריכות לטובת הוגתריות ועל כל פרטיה, מי שחפץ להתודע עם הספרות הוגתרית ישלח רק ברטים כפול למר אליעזר ראזענבלאט בדראהאביטש וישיג חוברות לקריאה.— כפי שנודע לנו, ישנם בבר וגתרים זעיר שם, אחד בעיר, אחד במשפחה וגם משפחות שלמות ועד כה לא ידע איש מאחיו. ע"כ נועצנו ליסד אגודה בשם „לא תרצח" בעד הוגתרים שבגליציה— בוקובינה, למען עבוד שכם אחד בהפצת השיטה הוגתרית וכל הוגתרים מתבקשים לשלוח איש את אדריסתו, למען נוכל להתיעץ עמהם בנוגע ליסוד האגודה.

כשב ועד המיסדים

אליעזר ראזענבלאט — דראהאביטש.
א. י. קוויטנער. — סטניסלו.

מכתבים מערי המדינה.

קראקא. ביום ז' לח"ז תהיה פה בחירת ההשלמה למועצת המדינה, לבחר ציר העיר קראקא במקום ראָטער המת. רוב אזרחי העיר נתנו עיניהם כדירקטור של קופת החסכון העירונית Dr. Walenty Staniszewski ליהודי עירנו נככדה הבחירה הזאת, כי הדירקטור הזה בקופת החסכון נודע לכל בתור אוהב היהודים ומטיב עמהם בכל עת מצוא. רבים מן האזרחים היהודים אסירי תודה הם לו בעד חסדיו ואהבת צדקו. על פי השתדלותו התנדבה קופת החסכון העירונית לתת שמונים אלף כתר לבדק ביהכ"נ הישן פה. אחרי השרפה הגדולה כבריגל עזר הדירקטור הזה יהודים רבים משם, שיקבלו הלואה כשנים אחוזים לבנית חרבותיהם ובזה העמידם על רגליהם. קופת החסכון נותנת בכל שנה תמיכות לכל החברות היהודיות כעירנו. ע"פ השתדלותו גרולה עתה התמיכה מאשר היתה לפנים, כמו למשל לבית התמחוי היהודי. הוא הנהיג בקופת החסכון, לתת הלואות על בנינים חרשים וכזה עזר ליהודים לבנות בתים חדשים. הוא חפץ עתה לבנות בכסף קופת החסכון מרחץ יהודי לעם עם מקוה כשרה ברבע היהודי קאזימיר וכבר בא בדברים על החפץ הזה עם נשיא קהלתנו. ומלבד החסדים הכלליים האלה יודעים בעלי בתים רבים פה את אשר הטיב עמהם ר"ר סטאנישבסקי, שעזרם בצרתם כמלאך מושיע לשוב לבנות עסקיהם ההרוסים. בחירת איש כזה לועד המרינה היא תשועה גדולה לעירנו בלי הבדל מפלגה ורק הוא ראוי באמת למלאות מקום ראָטער. נוכיחה נא עתה, כי מבירי טובה אנחנו ונבחר באיש אחר בדירקטור בקופת החסכון ד"ר וואלענטי סטאנישעבסקי.

קראקא. ביום י"א כסלו תמלאנה שנתים ימים מיום שהלך הרב הגאון האב"ר פה לעולמו ועוד כסאו פנוי, אף שהנסיון הורנו בימים הרבים האלה, כי רבים הם המכשולים בקהלתנו עקב חסר רב אב"ד הגון, כראוי לעירנו הגדולה, אשר ממנה יצאה תורה לבל עמנו. חסים אנחנו על כבוד קהלתנו ואיננו יכולים לחשוב את בל התקלות הברוכות בעקב חסרון רב אב"ד, אבל למה לגלותן ברבים? האין כל איש בעירנו מרגיש זאת בעצמו וראשי קהלתנו בכלל? והם משמיטים את דבר מנוי רב עד אין קץ. לנאורים יש רבם בהיבלם ובעה"ב מהרשלים ואינם מגינים על צרביהם בראוי. ועתה נעשה דבר בקהלתנו, אשר יובל לעכב את מנוי הרב עוד לשנים רבות. בקראקא, כמו בבל הקהלות, היו מלבד הרב עוד שלשה דינים מו"ץ. אחרי פטירת האב"ד הרה"ג ר' שמעון סופר ז"ל פרצה מחלקת עזה בעיר, שנמשכה ימים רבים. בסוף נעשה שלום באופן שהפיסה הנהגת הקהלה את כל הצדדים. לבעה"ב הבינונים הקימה רב אב"ד, לנאורים מטיף ולחסידים עוד שלשה דינים מו"ץ מיוחדים ללא צרך. אח"כ בעת בחירה נוספו עוד שלשה דינים, להפיס את קרוביהם התקיפים. באופן הזה היו בקראקא תשעה דינים, מלבד האב"ד, וששה מהם לא התמני לצרך הקהלה, כי-אם לצרך פוליטי. בלבוב, הגדולה פי שנים מקראקא, אין רק ארבעה דינים. בימים האחרונים נפטרו שנים מהדינים, שהתמנו לצרך פוליטי, והנה התחילה השתדלות רבה ונמרצה בדבר מנוי מו"ץ אחרים תחתם. ששה קנרידטים ישנם כבר ולכל אחד יש צד פרוטקציא ובלם רוצים להכביד אבפם על ראשי הקהל למנותם. אלו שמעו להם היו לנו בקרוב י"ג מוצי"ם ולא רב אחר וברור הוא, שאם יתמנו עוד מוצי"ם חדשים במקום הנפטרים לא יתמנה עוד בקראקא רב אב"ד. הננו מוחים בזה בשם רוב בעה"ב בקראקא נגד התמנות דינים חרשים. קהלתנו צריכה לרב אב"ד הגון ולא למוצי"ם חדשים. לא טובים אנחנו מלבוב, שהיא קהלה עשירה מאד ואין לה רק ד' דינים ולמה לקראקא העניה יותר משבעה דינים? כאשר התמנו היה עב"פ צרך פוליטי או תחבלה פוליטית בשביל השלום. עתה ת"ל אין עוד אף צרך פוליטי. אם יחפצו בעלי הפרוטקציא להמציא פרנסה לת"ח, יעשו זאת מכיסם ולא יטילו על הקהלה עול חדש, להניא עי"ז מנוי רב אב"ד.

בעלי בתים.

רישא. לפני שבועים היה אצל בי"ד הגלילי פה משפט מענין. שני יהודים מלוי ברבית מפה ישבו על ספסל הנאשמים, כי יהודי אחד מיארוסלאב הגיש קובלנא עליהם, שלקחו ממנו נשך הרבה. השיפטים נשאו ונתנו בענין הזה ימים אחדים, ולבסוף הוציאו פסק-דין על אחד מהם לשבת במאסר חדש ימים ועל השני י"ח יום. וגם כסף ההוצאות עליהם לשלם. בעת מהלך-המשפט היו באולם-האורחים נוצרים רבים, ובלם חרקו שן ויביעו השתוממותם, שיהודים יפשיטו את העור מאחיהם הנצרכים לכסף. אמנם כן, מלוי ברבית כאלה מביאים אסון על כל היהודים בגליציא.—

איך היהודים בכפרים בטוחים בחייהם נראה מהמקרה הזה: בכפר אחד הסמוך לעירנו באו בליל שבת שבוע זה, אכרים למוזג היהודי וישתו שם שכר. פתאום ההוה בינם ריב ויכו איש את רעהו. בראות המוזג, כי אסון נשקף לו מחמת האכרים גער בהם ויוכיחם. והנה האכרים נתנו בקול „להכות את היהודי" והכף כבו את הפנס ויחלקו לבעל הבית מהלמות. אך לאשרו הצליח להתחמק ולהמלט דרך החלון, וירץ לכפר השני להביא משם זשנדרמים, כשבו עם שני זשנדרמים הביתה לא מצא שם שום אכר וכל כלי-הבית החלונות, הדלתות, השלחנות וכל הצלוחיות היו נשברים לרסיסים קטנים, את השכר והי"ש סבאו האכרים עד תמם, וגם לקחו את הכסף, שהיה מונח בארגז. בגדיו שהיו במלתחתו היו מעורבים יחד את הרסיסים של הכסאות, השלחנות והצלוחיות. הזשנדרמים מחפשים אחרי האכרים ולע"ע עלה להם לקבל פרוטיקול מאחדים ולהגיש את הפרוטיקול לבי"ד פה. המוזג אמר כי לולא נמלט דרך החלון אז לא יצא חי מידם.

כה חיים היהודים בכפרים, בכל רגע ורגע חייהם תלוים להם מנגד.
מ כ י ט.

לבוב. בגליניאני, עירה קטנה סמוך לפה, יפתח ביום א' ט"ז חשון בית העם, שנבנה בהשתדלות ובהוצאות הציונים המקומיים. הבית הזה אינו בנוי לתלפיות ובחצוניותו אינו נכר לפני בית איש פרטי, אבל רוח חיים נושב מתוכו, רוח לאומי, רוח עם ישראל, ובזה יבדל משאר בתי העיר. משם יצאו בנינו מכתרים בידיעת היהדות, תלדותנו ושפתנו והדור הבא יביט בענג על המוסד הזה. ראוי לציין, שציוני גליניאני המה הראשונים, שחגרו עוז לעמד ברשות עצמם ואחריהם ימשכו הציונים בברודי, העוסקים גם הם בבנין בית לאומי. על כן ראויים הם לברכה ולהכרת תודה. — בארצנו, מקום העצלות ורפיון הידים, הכל צפוי להרס ואבדן. לפני י"ב שנה נוסדה בעירנו חברה „חנוך לנער", להורות דעת ה' לתלמידי בה"ס הכוללים. בתחלה עלה המוסד הזה בפורחת. התלמידים ידעו תנ"ך ושפת עבר, הבחינות הפיקו רצון השומעים. אלו עמד המוסד הזה בארץ אחרת, כי עתה הגדיל לעשות ופה בגליציא, המקבלת שפע מאת „הסלובי פולסקי" וכתהו, אין דורש לו ואין מבקש והמוסד הולך וחסור. חובת אוהבי התורה לטכס עצה, איך להעמיד את חנוך הנערים על בסיס נכון. בעיר שיש בה ארבעים אלף נפש יהודים אין ספק, בי ימצאו תומכים, שיתנו ידם למוסד הנחוץ הזה, שיובל להתקים ויתפתח ע"פ שטה חדשה ותקונים ראויים.
פב"נ.

סאמבור. הרב הגאון מו"ה אהרן לעווין האב"ד בקהלתנו מחיב רבים מרבני ארצנו הבבירים ממנו לימים, אשר מתוך ד' אמות של הלכה אינם יוצאים לראות בצרת עמנו המוסרי. חלול שבת נעשה לעיניהם והם אמנם מצטערים עליו ורק בעצת נפתלים אינם קמים למנעו, אף בהיות לאל ידם. העול הגדול הנעשה לבני ישראל בבתי הספר התיכונים מבעים ומרגיז את כל יהודי, אשר עוד יראת ה' נוגע ללבבו. למרות חוק הסבלנות, האומר בפרוש, שאין לכוף שום אדם לעבור על דתו, יכופו שם את בני היהודים לחלל את השבת ובזה יעקרו מלבותם כל רגש דתי וכל קדש משחק להם. עיני האבות רואות ובלות ואין לאל ידיהם להושיע, אין מי יעמד בפרץ. עתה זה התעורר הרה"ג אב"ד בקהלתנו ובלשון למודים אשר חננו ה' ובחן שפתיו התיצב לפני מנהל הגמנזיום פה וחפץ ה' בידו הצליח, להשיג פקודה וצו נתן לכל המורים, לפטור כל בני היהודים בכל המחלקות מכל עבודה בשבת. תודה גלויה בשם קהלתנו אתן בזה לרבנו הרב הגאון, יישר כחך! לך נאוה תהלה. עלה בכחך זה ועשה לטובת עמנו, עלה והצלח! ומופת תהי לרבים. ממך יראו רבנינו, אשר יראת ה' בלבם ויעשו במעשיך הטובים. תשואת חן גם להגביר הנדיב מו"ה יעקב מערץ מנכבדי ווין הבירה, שגם הוא לקח חבל במצוה הגדולה הזאת. ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלמה.
אלס"ר.

קוזבא. ביום ז' בספטמבר ש"ז עלתה עירנו (Kozowa) על המוקד. שמונים בתים עם כל אשר בהם היו למאכלת אש עד היסוד. שלש מאות בית-אב יהודים אבדו כל הונם, כי לא יכלו להציל עד מה מהשרפה הפתאומית. יהודים עשירים היו לעניים מרודים בלי משען. במצב המעציב הזה קם לנו מלאך מושיע בעצה ובמעשה בשיפט בית המשפט פה, הנודע לשם ולתהלה ולאוהב ישראל Maryan Bobrowski בהשתדלותו הוקם ועד לתמיכה, להושיע את האמללים. הודות לעמלו נתן לנו המניסטר למסלת הברזל את עגלות מסה"ב הישנות למחסה, לגור בהן ולפתוח בהן חניות בקרם. השופט באבראווסקי לא חשך עמל מנפשו ויסע בימי סגריר ודלף טורד למקומות רחוקים, לקבץ כסף בעד האמללים ויבא לנו אלפי כתר. נסע גם ווינה בראש שליחי העיר וישתדל אצל הקלוב הפולני, אצל המניסטר לפיננץ והמניסטר למסה"ב וחפצו הצליח בידו, להשיג בעד הנשרפים הלואה מאוצר הממשלה בלי רבית והנחה חמשים אחוזים ממאה משבר הולכה על מסה"ב לעצי בנין ועצי הסקה וגם הנחות מהמסים. האדון באבראווסקי הראה באסוננו אהבה נאמנה ליהודים וראוי הוא להיות למופת בימינו אלה, אשר שנאת הדת ולאום ישראל שולטת בכל מקום. — איש טוב בזה, אשר אהבת אדם מצאה מסלות בלבבו, יעמוד בבחירית לבית מועצת הממלכה לקנדידט במחוז הבחירה החדש טרנופל — קזובא — זבאראז ונוב-סיולא. אחים יקרים! בפה מלא נובל לאמר, כי אין לנו גם בבני עמנו איש טוב וישר, אשר יהיה לנו מליץ ישר בבית הנאמנים בעד משפטנו יותר ממנו. נתמכה איפא בבחירה הבאה בכל כחנו את השופט מאריאן באבראווסקי ותקותנו חזקה, כי יריב את ריבנו בבית מועצת הממלכה ורק טובתנו ידרוש.

משה קארפען (נשיא העדה) ירחמיאל דורסט, שמואל אבענד, יצחק בלומענפעלד, יצחק לעבער, יוסף שטרייזאנד, העניזל ליב גאלדפארב, אברהם גאלדמאן (ראשי הקהל). מקום החותם.

בראדי. ביום 21 לחדש הזה נמלאו ארבעים שנה מעת שהד"ר ל. הערצל עובד עבודתו בתור דירקטר בביה"ס היהודי פה את היום ההוא חגגו ראשי ביה"ס ומוריו לכבוד האיש רב הפעלים הזה ביסדם קרן-מוסד לצדקה 2400 כתר על שמו. חדרי ביה"ס המרוחים היו מקשטים בכל מיני פאר. מבל מדרגה ומדרגה באו המורים והמורות עם התלמידים והתלמידות, שבחרו בהם, לברך את הדירקטר. גם תלמידי הגימנזיום, שהיה שם מורה-דת עד השנה שעברה, לקחו חבל בחג הזה. בשעה 10 לפני הצהרים התאספו שמה המשגיחים, ראשי העדה ונכבדיה, ובתוכם היה גם שר המחוז גראף רוסיצקי ועוד נוצרים הגונים רבים. בהופיע הדירקטר לחדר הקרואים שר המורה מר שקאלניק עם תלמידי ביה"ס שירי תהלה בלוית פסנתר. ונשיא עדתנו הר' אלעזר בלאך ברך את הדירקטר בדברים חמים ונלהבים ויספר את תהלת פעלו, שבמשך ארבעים שנות עבודתו גדל בית הספר הלוך וגדול וטוב. אחריו נאמו האינספקטרים דר. ב. גראס והאדון אקטאף סאלא (בעצירקסמארשאל נוצרי) וראש האזרחים דר. ריטטל ויהללו את פעולת הדירקטר ותהלכות חייו. אחריהם נתן לו המורה מר טיבין אדרסה מפוארה בשם המורים, ויודה לו על שישתדל תמיד להטיב מצבם החמרי, וביותר שיסד קרן-מוסד לכלכל מתבואתו את המורים לעת זקנתם בכלות כחם לעבוד, ואלמנותיהם. ואחרי כן נאמו שני תלמידים מהמחלקה הרביעית נאומי תודה וברכה בשפת עברית ואשכנזית ותלמידה אחת בשפת פולנית. הדירקטר הודה לבלם במתק שפתיו, שבל השומעים התענגו על דבריו הנעימים. — אף שהדירקטר מוציא מודעה שנתית מדי שנה בשנה ממעמד ביה"ס וממצב המוסדים של הצדקה הדבוקים בו, בכל זאת אחשוב, כי לא למותר יהיה להזכירם פה אגב אורחא. כי בכל המוסדים האלה יש להדירקטר חלק גדול ורבים רק פעל ידיו המה. ואלה הם: א) קרן-מוסד בשם מאיר קאלליר של 64.432.52 כתר, לתמוך מתבואתו תלמידים, שגמרו למודם בביה"ס ורוצים ללמוד מלאכת-יד. ב) קרן-מוסד של 35.111.92 כתר להלבשת תלמידי ביה"ס העניים. ג) קרן-מוסד לכלכלת תלמידי ביה"ס העניים בתבשיל חם בימי חרף. ואף שעודנו מצער מהשיג מתבואתו כל ההוצאות הדרושות לתכלית הזאת, עלה ביד הדירקטר לקבל 400 כתר בכל שנה ושנה ממוסדות הבארון הירש לדבר הזה. ד) קרן-מוסד 4000 כתר לספרי למוד לתלמידים עניים של ביה"ס. ה) קרן-מוסד של 160.305.95 כתר לבלבל מורים מתפטרים ואלמנותיהם. המוסד הזה יסד הדירקטר מן 2 קרייצר, שיתנדבו התלמידים לתת בכל שבוע. ו) קרן-מוסד של 4000 כתר בשם משה קאלליר, לתמוך תלמידים חרוצים ותלמידות חרוצות, שגמרו למודם במדרגה הרביעית וחפצים להכתב בהגימנזיום או במדרגה החמישית בביה"ס של העם. ז) קרן-מוסד של 800 כתר להלוות למורי ביה"ס בלי נשך בשעת דחקם. ח) הביב-ליותיקה של ביה"ס, שיסד הדירקטר להשבלת המורים ובמשך שנות הנהגתו גדלה ורחבה ותהי לביבלתיקה בללית מלאה ספרים ממבחר הספרות הישנה והחדשה בשפות אשכנזית, פולנית, עברית וצרפתית, שתפיץ דעת והשכלה בתוך בני נעורינו במחיר מצער, שישלמו 6 ה' לשבוע בעד כל ספר, שגם יד בני העשירים אינה משגת לקנות ספרים באלה, שמחירם עולה לאלפי אלפים בתר. בהשתדלותו קנו ראשי ביה"ס בית לקנין ביה"ס לנערים. כל אלה הם עדים קימים ונאמנים, שיענו בו צדקתו לדור דור. יהן ד' שבל הברבות, שקבל ביום חגו מרחוק ומקרוב החולנה על ראשו לשמחת לב כל יודעי ערבו הרם ולתועלת בני נעורינו.

עוזר קעניג
מורה ביה"ס בבראדי.

מכתב מרומניא.

ואסלוי. כאשר אמרתי במכתבי הקדום, החלו לנו ימים אשר אין חפץ בהם, או יותר טוב ימים אשר חפץ אחד שורר ברומניא: לדכא או להוריש את היהודים מפה בכל אופן ובכל אמצעים. הנה יצא חק חדש, אשר יעיק עלינו: כל תלמידי בתי הספר התיכונים הפרטיים, שאינם קנין הממשלה, ישלמו לממשלה 50 שקל מכל תלמיד במדרגות התחתונות, 80 בעליונות. ועתה מה לנו לעשות? גמנזיום אחד יש בארץ, אשר יוכלו העברים לאמר לני הוא, ואולי לולי החק הזה עוד יסדו בתי למוד נבוהים אחרים באשר הרבו הסופרים בבני עמנו בארצנו להעיר את רוח העם, ליסד עוד גמנזיות עברים, לבלתי אבד בני ישראל בין הגוים בבתי ספריהם, באשר הם המעטים והנוצרים הרבים. אך עתה בצוק העתים עוד מעט ועינינו רואות ובלות בהלך תמם גם הגמנזיום הזה, כי אין עשירים הרבה בין היהודים ולא יוכלו אבות התלמידים לשלם סכומים באלה ועוד להתמיך בידי המנהלים בכסף מיוחד. מלבד זה יש לנו בתי-ספר למסחר אחדים מיוחדים ליהודים בארץ, (בבתי הספר למסחר אשר לממשלה אין הרשות לעברים לבא!) והרבה תלמידים עברים יש גם בבתי הספר הפרטיים אשר לא לעברים המה, והנה הלם אותם החק האבזרי ויהפך עליהם בלהות! באופן הזה, באין היכלת להמית את היהודים פעם אחת, בחזקה, הממשלה בבירת-צדק בארץ הזאת ממיתה אותנו לאט, לאט ובחשאי. עתה עלינו לפחד יום יום, פן יצא דבר מפי שונאינו, לגזור מס לגלגולת גם על בתי הספר התחתונים, אשר לקהלות היהודים בעיר ועיר,—ובארצנו די לרמוז על היהודים רמז רדיפה וברגע הממשלה מקימה אותו לחקה ואז נגזרו אלפי תלמידים מבני העניים, שמהם תצא תורה, ותקות תקומת רוח ישראל בארץ הזאת—לעד כלתה. — עוד אחת: מימים לא בבירים החלו השופטים גם להטות משפט היהודים ולתת צדק להורגיהם ולחומסיהם. לפני שנה הרג כהן נוצרי יחד עם עוד אנשים נוצרים אחדים — משפחה עבריה בפודוטורק. ובהשפטם על הרציחה הנוראה הזאת יצאו נקיים! ועתה קרה עוד מקרה כזה: לפני שלשה ירחים הרג פועל נוצרי את נותן לחמו, העשיר היהודי אוגוסט מנדיל, בגלל אשר לא חפץ היהודי למלא את נפש הפועל הרחבה, אשר דרש ממנו כסף, יען כי נכרתה ידו בבית חרשת היהודי בהיות הפועל הלום יין. וידרש הנוצרי מאת העשיר סכומי כסף פעם ושתים, אך כסף רב, למאת אלפים נשא נפשו. האיש נתן לו כסף פעמים אחרות, אך הנוצרי לא הסתפק בזה, ויהי כי לא חפץ עוד היהודי לפתח ידו—ויער עליו הפועל בעצם היום ברחוב העיר ברילה (מקום מושבם) וימיתהו. היום נשפט הרוצח עם גואלי דם הנרצח—ויצא נקי!—ואיך לא נאמר כי כלתה הרעה ליהודים בארץ הזאת, אשר גדוליה נותנים יד לרוצחים? ואיך לא נירא פן יבא יום ונהפכו עלינו בלהות רוסיא? עוד מעט וחיינו תלוים לנו מנגד רע ומר גורלנו, נורא מצבנו החמרי והרוחני בארץ החוטאת!

א ב ר ה ם.

מקרוב ומרחוק.

שחוק מדיני. בלבוב נתפשו חברי מפלגה מדינית, שמגמתה להקים רפובליקה פולנית עומדת ברשות עצמה. עד כה לא שם אייש לבו למפלגה הזאת של צעירים, השוחקים שחוק מדיני, כמו שבכלל אין מדקדקים בגליציא בפטריוטות העוכרת את הנבול. אבל האנשים דמו, כי בקימים מצוה פטריוטית כל העבירות מותרות להם ויזיפו חתימות ויגנבו כ' אלף כתר בבאנק הגליצית, ליסד בכסף הגנוב קרן לאומית. עתה נתפשו. הקרן הלאומית ובלי נשקם החרמו והפולנים יושעו בידי אנשים בנים מהם.

מלך פרס חולה. נזיר־עדין מלך פרס חולה מחלה שיש בה סכנה, מחלת הבליות. מותו יוכל להביא סכסוכים בפרס, שזה עתה שקטה בקנסטיטוציא שנתן לעמו.

*

שני תקונים טובים „בהמצפה" בהנהגת „המצפה" עשינו שני תקונים טובים לתועלת חותמינו. פתחנו בקופת החסכון של הדואר קונטו של שקות (פאסט־שעק־קאנטא) על שם „המצפה". כל חותם באוסטריא, שיגמר זמן חתימתו, יקבל ערלאגשיין עם הגליון האחרון ויוכל לשלוח את כסף החתימה, בלי טירחה יתרה ובלי תשלומי מחיר המשלוה, הרב לפי ערך בסכום קטן. גם החלונו להדפיס את „המצפה" ביום ה׳ בכל שבוע ולשלחו בו ביום, למען יהיה גם ביד הקוראים הרחוקים ביום השבת, (מלבד בשבוע הזה, מפני חג הקתולים, שהיה ביום ה׳).

אחרי כ"ו שנה. בשנת תר"ם נהרגו בלבוב בעצם היום המוזג היהודי קארקים ואשתו ושני ילדיהם וכל הונם נבוז. עמל הפוליציא לחפש אחרי הרוצח היה לריק. אחרי ארבע שנים נשרף שם מחוץ לעיר בית מסכנות של הצבא ששמש למקום לינה לכל הריקים וחסרי עבודה. שלש מאות נפש נשרפו חיים והתבערה ארכה שמונה ימים. הכל ידעו, כי השרפה הוצתה בידי אדם ועושה הרע לא נתפש. עתה, אחרי כ"ו שנה, חלה בווילנא פועל אחד, יוזף ווינדיש שמו. בראותו כי קרבו ימיו למות, שלח לקרוא את הכמר ויתודה לפניו, כי הוא הרג את משפחת קארקים וגם הצית את האש. הכמר הודיע את הדבר בבית המשפט ומשם שאלו את ביה"ד בלבוב את אמת הדבר. ווינדיש קם מחליו וע"י המניסטריום החיצוני הובא ווינדיש לבובה לרצות עונותיו.

תהיה חדשה לשפת עבר? חברת „ציון" המרכזית בווין הוציאה „כרוז", שבו היא מכריזה, כי היא תברא מרכז עברי בשם „קלוב עברי", „אשר יאחד את כל אברי עמנו ויפיח בהם רוח חיים. הוא יוכל לקשר את נפשות כל אחינו דפזורים בזמן הזה. הוא יוכל לברוא הרבה נשגבות, כמו בחיינו הפנימים כן גם בחיינו החיצונים!" ומה יהיה אם לא יקים הקלוב את הבטחתו הצוחת הזאת? „יקים, בלי ספק יקים!" יענו מיסדיו הסטודנטים הצעירים, שישנו עד כה שנתם ופתאם התעוררו להיות מאחדי כל אברי עמנו. ומה יהיה אם בכל זאת לא יוכלו לקים מה שקבלו עליהם? אז יוסיפו טענה למפקפקים באפשרות תחית לשוננו ויוסיפו לרפות את ידי מחזיקיה. עברים! אם תאבו בתחית השפה אל תרבו להכריז ולהתפאר. עשו פעולות ממשיות, הרבו קונים לספרים ולעתונים עברים, יסדו חברות לדבור עברי ולדרשות, אבל אל תתפארו, כי בכרוזכם תביאו את הגאולה! תוחלת נכזבה גרועה מחסרון כל תקוה. אם יסדתם בווין חברה, שיתכנסו אליה עשרה סטודנטים מגליציא אל תתפארו כי הבאתם קבוץ גליות. זו היתה גם טעות הסתדרות „עבריה" בקנגרס הבזלי. הצעירים היודעים עברית ראו עברים אחדים במקום אחד ויפליגו ויגזמו, כי כבר כנסו את כל יודעי עברית בעולם ותוצאות ההפלגה היו תוחלת נכזבה חדשה וכעס על האדישות ועל הרפיון. ובאמת אין חיב בדבר רק המגזמים בעצמם. כן הדבר גם במיסדי עתונים חדשים. יש רואה חמשה אנשים מתאוים לעתון חדש והוא מפליג את הדבור ומציר לו ברמיונו, כי החמשה הם חמשת אלפים וע"פ הרמיון הכוזב הוא מוריד כח עבודה ואלפי שקל כסף לטמיון ואח"כ הוא מתרגז על העם, על חמשת האנשים, שלא אבו להיות חמשת אלפים ומביא את חובבי שפתנו לידי יאוש. הבו לנו קוראים ולא תקוות כוזבות ומפח נפש, כאשר תכחיש המציאות את כל ההבטחות הגדולות, שיסודן ברמיון.

מצבת זכרון לד״ר הרצל. בטשרנוביץ, אשר שם קראה מועצת העיר שם אחד הרחובות על שם ד"ר הרצל, נוסד ועד ע"י חברת האקדמיים הציונים „חשמוניה" לאסוף כסף להציב שם מצבת זכרון לכבוד הרצל.

חומרה חדשה בשביתת יום א׳. נציב מדינת בוקובינה בליילעבען גזר, כי אין להסוחרים לפתוח חנויותיהם ביום א׳ רק לשתי שעות, משעה ח׳ עד שעה י׳. בבוקובינה כמעט כל הסוחרים הם יהודים ובזה נגזר עליהם מאת הממשלה, שנשבעה על שמירת חוק שוו זכיות, לשבות שני ימים בשבוע. הסוחרים מתמרמרים על זה, מועצות המדינה והעיר מוחות נגד הגזרה, כי באמת לא תוכל המדינה עמוד באשר ישבתו הסוחרים שני ימים וידלדלו. אבל אוהבינו הסוציאליים היהודים התחברו אל האנטישמים, הם מתאספים ודורשים שביתה כללית דוקא ביום א׳ ובטול יום השבת. זוהי חרותם!

סוף תרמות. בסטרופקא, עיר קטנה באונגריא על גבול גליציא, התנהגה שנים רבות מרמה בהנהגת המטריקל היהודי. מנהל המטריקל הדקטור גרינפלד רשם בשחד ילדים יהודים בתור ילדות בשנוי שם קצת, למען פטרם מעבודת הצבא. הדבר נגלה בשנה שעברה ואחר הקירה ודרישה ארובות עמד ד"ר גרינפלד עם פ"ו יהודים אחרים לפני ב"ד לענשים. באמצע המשפט התעלף ד"ר גרינפלד וימת מסחרת. האחרים יצאו לחרות מאין ראה.

הרמאי מקאפעניק. נתפש הרמאי הנפלא הזה אשר הפליא את כל בני דורו בתרמיתו האוריגינלית וגם הדורות הבאים עוד יספרו נפלאותיו. הרצען פוגט, שהתחפש בבגדי הויפטמאן משומרי ראש המלך ויקח לו אנשי צבא לעזרו ובפקודת קיסר אשכנז תפש את ראש האזרחים ואת גזבר העדה בקאפעניק אצל ברלין וישלחם אל משמר הצבא ואת בסף העדה לקח אתו — הרמאי הפקח הזה נפל ביד השוטרים. כי בחפץ עז מאד התאמצה הפוליציא לחפשו, למען הסיר חרפה מעל הממלכה ומעל הצבא. ומדוע אין הרוצחים מקוניץ ומפולנא נתפשים? אלו השתמשו הממלכות בהתאמצות נמרצה כזאת למצוא את החוטאים האלה, למען הסיר חרפה מעל נקיים, מעל עם שלם — אז בלי ספק היו משיגות אותם. זוהי אחת מן השאלות הקשות, שכל יהודי שואל בכל יום ואינו מוצא תשובה.

גולי רוסיא. אחינו יושבי רוסיא מרבים לצאת מן הארץ. ובאשר רוב הגולים הולכים למקום אחד, לעיר ניו־יורק ואינם מוצאים עוד מחיה שם, פנו ראשי עדת ישראל מניו־יורק אל ראשי קהלת אדסה בבקשה להעיר את הגולים, לבלי פנות עוד לניו־יורק. כי אין עוד מקום שם לכל הגולים. המיליונר היהודי שיף נותן מיליון רובל לשלוח את הגולים לערים אחרות באמריקה.

גראף פיקלר נקרא לרוסיא. עתוני פטרבורג מודיעים, כי המאות השחורות הזמינו את הדרשן האנטישמי, השואף לדמי היהודים, לבא לרוסיא, כי דברי הנביא אינם נשמעים בארצו ורק ברוסיא ימצא אזנים קשובות.

נשים ל„מנין". ראשי הקהלה בפאריז נכונים להתיר לצרף נשים למנין, וזה ע"פ הצעת האשה בראנדון והפרופסור ריינאך.

היהודים בפאריז. בפאריז יושבים שבעים אלף יהודים. עשרים אלף מהם המה ילידי צרפת וחמשים אלף ילידי המזרח מרוסיא ופולן. לראשונים שני בתי כנסיות ולאחרונים שנים עשר.

למופת. אחרי יסוד חברת „עתיד" למעשה שמן ובורית בארץ ישראל, יש לנו לציין עוד מפעל אחד לתחית החרשת והתעשיה בא"י. מפעל אשר ודאי יהיה למופת לעוד בעלי הון ואנשי מעשה מאחינו, לאחוז בעבודה ריאלית בפלשתינה, לחיות את הארץ ולתת עבודה לאחינו. בזגיערז בפולן נוסדו אנשים אחדים, מוקירי האה"ק ובעלי כסף, לאגודה, אשר מטרתה להפריח בא"י את עסק הצמר. הם חפצים ליסד שם בית כבוס צמר וגם בית מטוה ואריגה. כל אחד מבני האגודה כבר חתם ויקבל עליו להניח סכום כסף בעסק. ביום ט׳ חשון יצאו לא"י שלוחי האגודה מר רייכערט וגיסו בעלי בית כבוס צמר ותקוני בלויי סחבות בזגיערז, מר צמח ומר טענענבוים פבריקנטים בלודז. הם יחקרו על כל תנאי הסקום ונמוסי המדינה ואחרי כן יגשו אל העבודה כמומחים ובעלי נסיון. מר קלימקר יסד ביפו בית חרשת למעשה אבן-היין, וויים מלודז פתח בית מלאכה גדול למעשה מקשה בכסף ובזהב. בירושלם נוסדה אגודה של מניות, כל מניה בת אלף רובל, ליסד בית טויה גדול. בית החרשת הזה יתן עבודה ומחיה להרבה משפחות עניות. („היום").

אספת המורים בא"י. אספת המורים שהיתה עתה בא"י נקהלה ברשיון הפחה. חמשה ימים ארך המו"מ, עפ"י הצעת המורה אהרוני החלט, שיקבצו התלמידים והמורים בטיולם בעלי חיים ומינרלים לשומם במוזאום היהודי של ביה"ס „בצלאל" ומומחים יקבעו להם שמות עברים. ע"פ הצעת וויינשטיין החלט ללמד בכל ביה"ס עבודת האדמה. לחבב על התלמידים את העסק הזה ולא יברחו לחו"ל בגדלם. ע"פ הצעת אדלר החלט לדאוג לבני הנעורים אחרי צאתם מביה"ס, לבל יבאו לידי בטלה. להכין שעורי ערב, להרבות ספרים בביליאותקאות, לעזרם ללמוד בעצמם למודים חשובים, לערוך חזיונות וכדומה.

מוזאום יהודי בירושלם. הפרופסור ש"ץ מנהל ביה"ס לאומנות בצלאל מכונן מזאום עברי בירושלם מחובר אל ביה"ס. אומנים רבים שלחו לו מפעליהם. ממקומות רבים נשלחים דברים עתיקים מחפצי הדת. קבץ המטבעות העבריות, אשר שם, הוא הקבץ הגדול בעולם. הפרופסור ש"ץ קורא לנדיבים לשלוח אליו נדבות חפצים עתיקים ונדבות כסף.

משדה הספרות והמדעים.

תולדות אנשי שם בקראקא.

משנות המאה השלישית ועד הזמן האחרון

מאת

פ. ה. וועטשטיין.

(המשך מגליון ל"ח)

וכשם שאנו מוצאים „מרחיבים" באשכנז, צרפת וספרד גם בעת צרה לישראל, כך אנו רואים „מפסיקים" בפולן מרבז התורה והספרות של השו"ע, גם בימי שלומם ואשרם של יושביה היהודים. בעל הט"ז ובעל הש"ך הוציאו את ספריהם, ספרי „ההפסקה" הנודעים, בשנת ת"ו, וחבור ספרים באלה, רבי הכמות והאיכות, דורש, כמובן, עבודה מרובה של שנים הרבה [1]), והשנים — היו אך שנים כתקונן, שנות „חירות וחיים של עושר וכבוד", עד שנת ת"ח, שמת בה המלך וולדיסלב הרביעי, אשר היה מלך חסד ואוהב משפט, ואך שלום היה בימיו" [2]), „ונחה ושקטה הארץ בימי מלכותו" [3]). ועוד קודם לחבור הט"ז והש"ך אנו מוצאים בפולן, בשנות טובה, „מפסיקים", המחזיקים במעוז השו"ע, כגון הג"ם שמואל זנוויל אבד"ק נעשוויז וחברו בעל „מגיני שלמה", תלמידיו של מהר"ם מלובלין, הרב מהר"ש זנוויל כותב לבעל „מגיני שלמה" כדברים האלה: „לדעתי בחנם טרח מעכ"ת כל הטרחות והיגיעות ודבר גדול נטל מעכ"ת על עצמו לחלוק על דברי הבית יוסף ומוהר"ם ז"ל אשר מימיהם אנו שותים. ואם כעיני מעכ"ת קושיא היא לא מפני זה נכוא לבטל דבריהם, רק עלינו ללמד עד מקום שידנו מגעת, ואם לא נוכל ליישבם אז נתלם בקוצר דעתנו ולא לבטל דברי הגאונים וההוראה שפשטה", „כי אלמלא אמרה יהושע בן נון לא צייתי ליה, לפי המנהג בני מדינתנו יצ"ו, בדבר הנדפס בשלחן ערוך אין לשנות ח"ו בתורת משה, ואפילו בדברים המוכרחים, מחוייבים אנו לעייל פילא רבא בקופא זעירא

---

[1]) וכן נראה מדברי בעל הש"ך בהקדמתו: „לא יאומן כי יסופר מגודל התלאה, שהיתה עלי בפרוש בים התלמוד והפוסקים עד כי העמדתי הבל על בורי', וחזרתי על צדדים וצדי צדדים לא פעם אחת ושתים אלא מאה פעמים ואחד, וכמה יגיעות יגעתי, לא עסקתי בשום עסק אחר, לא נתתי שינה לעיני ולעפעפי תנומה שנים רבות עד אשר הוצאתי מכח אל הפועל את מחשבתי".

[2]) והיה המלך ולאדיסלב מלך חסד וכשר ואוהב משפט ואוהב ישראל ואך שלום הי' בימיו" (יון מצולה)".

[3]) כ"א אייר ת"ח מת המלך החסיד וולאדיסלב ושלום ונחה ושקטה הארץ בימיו, כי היה מלך אדיר ובעל מלחמה, אך תכף אחר מותו התאספו רבים פוחזים שבתוכם היה קאזאקין מאמונת יונים במדינת רוסיא לאלפים ולרבבות והלכו מהם בטח בעזרת ובטחון המקום אנשי אמונתם והרגו הרג רב בקהילות קדושות נעמרוב וטולטשין ומחעפקה ושארי קהילות קדושות" (פנקס הח"ק ומאמרי דברי חפץ" ע׳ 9 סי׳ ב׳ ב„מאסף" תרס"ב הוצאת רבינוביץ מו"ל ה„מליץ")".

דמחמא"[4]). ואלה דברי בעל "מגיני שלמה": "ואני רוב מנהגי לפסוק אחרי השלחן ערוך כי בן ראיתי מרבותי" (כונתו על רבו בעל הסמ"ע ומורים אחרים, ולא על מהר"ם מלובלין, שהטיח דברים קשים ומרים בלפי השו"ע), ו"כדאי הוא הגאון החכם השלם נ"י להורות היתר להשואל בלי שום עזר וסעד מחכמים אחרים ול"צ לשום ספר שבעולם כי אם על פי השלחן ערוך בלבד"[5]). הרב בעל מגיני שלמה נוטה אמנם בתשובתו לחבדו הג"מ שמואל זנוויל הנ"ל מפסק ההוראה של השו"ע, בם"ש בספרו שו"ת "פני יהושע" ח"ב סי' נ"ב[6]), אבל נטיתו זו אינה אלא לעתים רחוקות ובמדומה אך פעם אחת, באותה תשובה בלבד, ולעומת זאת פוסק על הרוב[7]) אחרי השו"ע בחברו הרב האבר"ק נעשוויז הנ"ל, אם כי רבם מהר"ם מלובלין קורא תגר על השו"ע ואינו רוצה לסמוך עליו בשום מקום[8]). וזה מפני שבבר בימיהם ובדור שלפניהם היו רגילים כל מורי הוראה בישראל לפסוק מתוך השו"ע להלכה ולמעשה[9]). וזהו מה שכתב הג"מ מנחם מענדל קרוכמל, בן דורם של הגאונים מהר"ש זנוויל וחברו בעל "מגיני שלמה", בספרו "צמח צדק" סוף סי' ט': (אמנם אחר שיצא לאור החיבור הגדול הבית יוסף והשלחן ערוך שלו, ואחריו הרב בהג"ה שם, ונתפשטו חבוריהם בקרב כל ישראל, אין לנו אלא דבריהם"[10]). וכמו בדורו של מהרש"ל היה חבור הטור מתפשט כ"כ עד כי מהרש"ל אמר "שרוב ההמון קראו בספר טור אורח חיים[11]), כן בדורות שאחר זה התפשט השו"ע במקום הטור, עד כי כבר בימי תלמידי הרמ"א, בימי בעל הסמ"ע ומהר"ל מפראג, הניחו רבים, מורי הוראה, למוד התלמוד ועסקו אך בשו"ע, להורות הלכה מתוכו ולא ממקורה הראשון, ובימי תלמידי תלמידיו (של הרמ"א) קמו חכמי הדור, בעל הט"ז ובעל הש"ך, וחברו את פירושיהם על השו"ע, וגם בעל "מגיני שלמה", תלמיד בעל הסמ"ע ורבו של בעל הש"ך, שלא נשא (בעל סגיני שלמה) פנים לשום פוסק[12]), ובעל "תוס' יו"ט", שהיה "מרחיב", לפי דברי "הרב הצעיר" במאמרו[13]), — שניהם נתנו הסכמה בהרבה שבחים על חבורו של בעל הש"ך, "המפסיק" הגדול[14]). וכי כבר בימי תלמידי הרמ"א, בימים טובים לישראל, רבו "המפסיקים", והשו"ע היה מתפשט ותופש מקום בין רבנים, פוסקי הלכה, כטור או"ח בשעתו בין "ההמון", — על זה יעידו הערעורים של "המרחיבים" בימים ההם בגון מהרש"א בעל הסמ"ע ומהר"ל מפראג, המערערים על "רבים" מרבני זמנם המורים דין מתוך השו"ע לבדו. "אותן שמורין הלכה" — מערער מהרש"א — "מתוך השו"ע והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר, אם לא ידקרקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד, שהוא שמוש ת"ח, וטעות נפל בהוראותיהם, והרי הן בכלל מבלי עולם ויש לנעור בהן"[15]). "רבים חושבים נפשם" — מתרעם בעל הסמ"ע "כאלו הן מדור דעה ורוצים ללמוד התורה על רגל אחת ומצפצפים ומהגים מתוך השו"ע והם מחריבי עמנו הפרו ברית אלהינו ונורמים רעה לנפשם"[16]). "הם פוסקים הלכה" — מלין מהר"ל מפראג — "מתוך הפסקים וכו' ואלו ירעו המחברים, כי החבורים ההם יהיו גורמין שיהיו עוזבין את התלמוד לגמרי ויהיו פוסקים מתוך החיבורים, לא היו מחברים אותם, כי יותר ראוי ונכון שיהיה פוסק מתוך התלמוד"[17]). וערעורים כאלה על שיטת "ההפסקה" אנו מוצאים לא רק בימים ההם, לא רק בימי "העליה", אלא גם בימי "הירידה", גם אחרי שנות ת"ח -- תט"ו, אחרי עבור הרבה שנים לצאת ספרי הט"ז והש"ך. הלא כה דברי הג"מ אהרן שמואל קאידניבר בעל "ברכת הזבח מיום ו' שמות שנת "חיים שמחה" (תכ"א): ומעלתו שם לבו אל האחרונים ספר ט"ז וש"ך, ואני לא כן עמדי, עיקר עסקי ת"ל בפוסקים ראשונים ובש"ם, ועד שאני מגרמי גרמי באחרונים ניבל בשרא אפתורא דדהבא בש"ם ופוסקים רי"ף ורמב"ם ורא"ש, שהם יתר שהכל תלוי בו, כי האחרונים מבלבלים הדעת והזכרון, כי ת"ל כל מה שהעלו על ספריהם על הרוב הדברים נכונים באו מפי מ"ו ז"ל ומבית מדרשנו, ומה שאינו ברור הוא מדעת האחרונים, ומי שהוא בבית מדרשנו אראה לו חבילות טעיות בכל דף מספריהם, ע"כ אין עסקי עמהם ת"ל, ודי בזה, ע"ב יש למעלתו למכור ספריהם ולקנות ר' טורים עם הב"י[18]). ואלה דברי הג"מ ישראל יפה, אב"ד ור"מ כעיר שקלאב, אחת הקהלות הראשיות בליטא, בהקדמה לספרו "אור ישראל", שנדפס בפפד"א בשנת תס"ב ומחברו נפטר בשנת ת"ע[19]):

"הנה הקדמונים וגם היום רובן אבל לא כולן מי שקיבל על עצמו רבנות ע"י תורתו ומעשיו היה לומד בתחלה עב"פ רוב שטת התלמוד וכל הר' טורים וגם האחרונים תשובות והיה ממלא כריסו מבשר ויין, אבל בכל פעם ופעם התורה משתכחת, כי בכל פעם נעשה קיצור לפוסקים ואין לומדים רק קיצור התורה האחרון שבכולם ואין יודעים לא בגמרא ולא בטורים רק ספר קטן שבידם ומבלים זמניהם בשה"י ופה"י בדרושים כהבל שבפיהם. והנה שמעתי בשם הגאון המפורסם והחסיד מוהר"ר שכנא (ה"מרחיב", רבו וחותנו של הרמ"א) מנוחתו כבוד, שדרש בק"ק לובלין ובתוך הדרוש שאל מפני מה היה במדינת פולין אנשי חיל רק ששה אלפים ועכשו יש יותר משלשים אלף, והגיד הוא כי בשנים קדמונים נהוג היה ביד אנשי מלחמה כלי זיין הגדולים שקורין בל"א ביקסין ולא כל אחד היה יכול ליטול בלי זיין גדול כזה והיי מעט, משא"כ עכשיו הנהגה שלוקחין רק כלי זיין הקטנים שקורין פישטול, זה יכול ליטול כל אחד, כך הלא אנו מגיחי קרבא דלעילא הקול קול יעקב והידים ידי עשו מקדמת דנא היו, מורה הוראת מועטים היו, ומי שבא לכלל זה היה מפורסמים, הטעם כי היה צריך ללמוד שיטת התלמוד וארבעה טורים תשובות ושאר מעלות ואז היו כני עליה מועטים, משא"כ כהיום שהתחילו ללמוד רק הש"ע האחרונים ובכל פעם ופעם מקצרין תורתנו הקדושה ופוסקין ברבי מאיר רחיי"ש למעוטי ומכח זה נתבטל תורתנו הקדושה ונתרבו מורה הוראות. כך היו הדברים שיצא מפי קדוש הנ"ל, וזהו פי' הקול קול יעקב והידים ידי עשו, לפי הכלי זיין שבידי עשו כך הוא הקול קול יעקב. ומה מאד תמיה לי על הגאונים הרבנים אשר הם מלאים מלא וגדיש בהורה איך לא יקנאו קנאת ד' צבאות ליתן דעתם על דבר הן על מורה הוראת כאלו כי הרבה חילול השם באה מזה וגם אין משגיחין על כלל המדינה".

(המשך יבוא.)

גלוי דעת.

כענין שתוף ע"ז לבני נח הראו כבר הארונים ברנשטין וקרנבליט לרמ"י הלמן החולק עלי, כי יותר מדי הוא סומך על בקיאותו. ואנכי לא חשתי להביא לי ראיות מדברי הפוסקים, באשר לא באתי לפסוק דינים, כ"א לתת חקירה מדעית לפני הקוראים. עלי להעיר עתה, כי האדון הלמן לא הבין את עקר כונתי. מעולם לא אמרתי, שמותר לכנות לקב"ה בשם זאום או יופיטר. ורק זאת אמרתי, כי לו האמינו היונים רק בזאום והרומים רק . ביופיטר והבבלים רק בבל והכנענים רק בבעל וכדומה, כי אז לא היו כל השמות האלה שמות ע"ז, כ"א כנוים לקב"ה. אבל באמת האמין כל עם מהעמים העתיקים, שתחת אל עליון, אשר כנוהו כשמות הנזכרים עם עם כלשונו, עומדים המון אלים תחתונים והם שתפים לאל עליון ביצירת העולם והנהגתו. ולכן עשתה התורה הכתובה והמסורה את כל האלים הנזכרים לאלילים. ברור איפא, שאין ע"ז אלא כשתוף. והנני נותן אלף כהי לכל איש, אשר יראני ע"ז כדברי ימי העמים בלא שתוף. ולמה לא טרח רמי"ה לסתור את הסברה הפשוטה הזאת או למצער להבינה. באמת לא עלה גם על דעת הפוסקים להתיר שתוף עבודה זרה, שהרי מקור דברי הרמ"א הידועים הוא מהתוס' סנהדרין ס"ג: ומגלה כ"ת, ושם כתבו התוס' כפירוש, שהתר קבלה שבועה מנכרי כזה"ז, משום "שבלן נשבעים בקדושים שלהם "ואין תופשין כהם אלהות"... "ואע"פ שמשתפין שם שמים ודבר אחר, לא אשבחן ראסור לגרום לאחרים לשתף". משמע, שאם היו תופסין אלהות בקדושים, היה אסיר להשביעם ואע"פ שמאמינים גם כר' ומזכירים גם איתו בשבועה. הרי שגם ר"ת לא התיר לב"נ אלא הזכרת ש"ש ודבר אחר. ככל זאת העמיקו נביאינו ע"ה וחכמינו ז"ל לראות, שכל העמים מאמינים כמדה ידועה באחדות הכורא, באשר לבלם אל אחר מצין בין כלם, אלקי האלקים. וע"ז אמר הנביא "ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמו כגוים". ורב אמר על זה (מנחות קי) "דקרו ליה אלהא דאלהיא". ורק מצר ועד קרטגיני (Kartagena בספרד) התפשטה בימיו אמונת ישראל בטהרתה, בטרם השחיתוה החדשים. ויכן אמר "מציר

[4]) שו"ת "פני יהושע", ח"ב סי' נ"א ונ"ב.

[5]) שם ח"א יו"ד סוף סי' ב' ואהע"ז סי' י"ב.

[6]) עי' מאמרי ב"המצפה" גליון ל"ה שנה זו.

[7]) וכן מוכח מדברי בעל "מגיני שלמה" עצמו הכותב בספרו שו"ת "פני יהושע" ח"א יו"ד סוף סי' ב': "ואני רוב מנהגי לפסוק אחרי השלחן ערוך".

[8]) עי' שו"ת מהר"ם מלובלין סי' קל"ה.

[9]) "כלילת יופי" ח"ב, י"ג — י"ד.

[10]) הג"מ מנחם מענדיל קרוכמל, בעל שו"ת "צמח צדק" היה כבר במחצה השניה לימי המאה הרביעית דיין גדול בקראקא ומבורר מפה לועדי ד' ארצות ואח"כ בערך שנת שצ"ו אב"ד בקרעמזיר (פראנקל—גרין, קורות ישראל בקרעמזיר ח"א פ"ו—צ"ה).

[11]) "ים של שלמה" פ"ק דחולין סי' ל"ב. ומהרי"י מינץ, בן זמנו של ר"י פולק, כותב: "ויש מן הרבנים שאינם רוצים אפי' לקרות בטור או"ח ונותנים טעם שבעלי בתים לומדים אותו. (שו"ת מהר"י מינץ סי' ט"ו) וקרוב הדבר מאד, כי הרבה שנים עוד קודם לזמנו של מהר"י מינץ ובבר בימי מהרי"ל, לא היו הרבנים עוסקים הרבה בספר "הטורים". מהרי"ל מעיד על רבו ר' שלום, רב ור"מ בניישטט, "שלא היה רגיל כל כך להגות "בארבע הטורים" (מנהגי מהרי"ל דף ק"ח ע"ב). ומהרש"ל שמע מזקן כעל הוראה, שקבל "מן הגדולים" אשר באשכנז, כשהיה מעיר אותי (את הרב מהר"ש מניישטט) אחד מתלמידיו על איזה דבר שהורה, שזה היפך מדעת הטור, ענה מהר"ש ואמר לו: "גברא אגברא קא רמית". ועי"ז מוסיף מהרש"ל ומעיר: "וכן היה גם בעיני התלמידים, אשר ישבו לפניו" (שו"ת מהרש"ל סי' ע"ט). עי' גידעמאן, געש. ד. ערציהונגסוועזענס אונד קולטור III ע' 83 ובתרגומו העברי "התורה והחיים" משפ"ר ח"ג ע' 65.

[12]) עי' ספרו שו"ת "פני יהושע" ח"ב סי' נ"ב.

[13]) ולפי דברי "הרב הזקן", רח"ן דמביצר ז"ל, "לא זז בעל התוי"ט מפסקי הש"ע בכל מקום" (כלילת יופי", ח"א דף י"ג ע"א בהערה).

[14]) "הרב הצעיר" כותב כי "הש"ך נתגלגל אח"כ ובא לידי התוי"ט לעת זקנותי" ("השלח" כרך ו' צד 525, הערה 1) ונעלם ממני, כי בעל התוי"ט נתן הסכמה על הש"ך, והספר בא איפוא לידיו בדרך ישרה, בלי שום "גלגול".

[15]) ח"א סוטה כ"ב.

[16]) הקדמת הסמ"ע.

[17]) נתיבות עולם נתיב התורה פט"ו.

[18]) שו"ת "נחלת שבעה" סי' נ'. "הרב הצעיר" אומר: מיד כשיצא (הט"ז) לאויר העולם נאנס להיות נדחה מעט ממקומו ולחלק מקום לבעל דבביה, הלא הוא בעל הש"ך" ("השלח", כרך ו' ע' 522). ואולם לא כן הדבר. כשיצא הט"ז, לא נדחה כלל מפני הש"ך, אשר הרבה שנים לא רצו מורי הוראה לסמוך לא על פירושיו ולא על הוראותיו, לא להקל ולא להחמיר, וגם אחר עבור על הש"ך י"ז שנים כותב עליו הג"מ מנחם מענדל באס מקראקא, תלמיד בעל הב"ח ואב"ד בפפר"מ: "וראיתי ספר חדש ושמו "שפתי כהן"! "הרב הצעיר" כותב ג"כ, כי בראות בעל הש"ך, כי בעל הט"ז הקדימו בחבורו, ובחששו, כי ספרו הש"ך (שמחברו צעיר לימים, אשר טרם יצא לו שם עולם), יודח מפני ספר הט"ז (שמחברו זקן ומפורסם לבעל הוראה גדול), חבר את ספרו "נקודות הכסף", ספר השגות על הט"ז ("השלח", כרך ו' צד 525—526). אבל באמת לא מטעם זה השיג בעל הש"ך על הט"ז, כ"א מפני שבעל הט"ז יצא ב"קונטרס" נגדו, נגד הש"ך על יו"ד, בשנת ת"ו (באיתה שנה שנדפסו בה ספרי הט"ז והש"ך), מבלי להזכיר לא שמו של הספר ולא שמו של מחברו. וכן כותב בעל הש"ך בעצמו בהקדמתו לספר "נקודות הכסף" (עי' "כלילת יופי", ח"א דף ס"א ע"א וע"ו ע"א וע"ב).

[19]) לעווינשטיין, "דור דור ודורשיו", ע' 68 סי' תתשב"א.

זעד קרטגיני מכירים את ישראל ואת אביהם שבשמים". ובדבר „יופי ליה ולך מזבח" הנני מהפלא מאד על הרמ"י, הלא הוא בעצמו הביא את המאמר מסכה מ"ה, שלדעת המקשן אמרו לדעת ר"א „יופי ליה ולך מזבח". וע"ז הקשה „והא קא משתף (בטעות נדפס „משתהף" החת „משתף") ש"ש ודבר אחר? ואע"פ שהתרצן ישב את הדברים באופן אחר, מ"מ ידענו מזה, מה הוא שתוף ש"ש ודבר אחר.

ד"ר יוסף זליגר הלוי.

למרות רצוננו השתרבב וכוח בענין הזה, אף שאין מקום דבר הלכה כזה כעתונים. עוד קבלנו בענין הזה צרור גדול של מכתבים. בתוכם גם מאמר מהרה"ח רמ"י הלמן, להוכיח צדקתו ואי אפשר לנו למלאות גליונות עתון בוכוח כזה. חכמים! כתבו נא דברי חכמה חדשים, לגלות רעיונות חדשים, אבל הרפו מהתוכח איש על דברי חברו, כי אין לדבר סוף.

המערכת.

נגד העטוש ונזילת החטם. בתחלת החרף מצוי קטאר החטם מאד, אשר ממנו לפעמים למחלות אחרות תוצאות. לכן ראויים עתה להשמע דברי הרופא האנגלי וויליאמס, שהעיר על אופן פשוט וישן לרפא את המחלה על נקלה. הוא יועץ לכל הסובל ממנה לחיות שני ימים במזון יבש ולהשמר מכל דבר נוזלי ובמשך יום או יומים תחלוף המחלה. וויליאמס כתב על זה: כאשר תקפתני המחלה הזאת ראיתי, באשר שתיתי איזה משקה, אף חם, נעשה ראשי כבד עלי, כאלו נסתמו שם כל הקנים ונוזל חם ומגרה זב מחטמי ומעיני. על כן נסיתי לחדול משתות, אולי ירוח לי. כ"ד שעה לא לקחתי אל פי אף טפת משקה ומאכל רטוב ולתמהוני הנעים חדלה הנזילה וגם סתימת ראשי ולא נצרכתי להשתמש במטפחתי בכל רגע בכתחלה. הוספתי להתנהג כן עוד כ"ד שעה וכל אותות המחלה רפו וגם השעול חדל וארפא. פעולת הנזירות מכל משקה היא בזה, שתמעט הלחות הסובבת בעורקים. בל הפסלת אשר בה יוצא כאופן טבעי גם בלי שתית משקה ולזיבה בלתי טבעית דרך נקבי הראש אין עוד בל פסלת. עם התמעטות הלחות בתוך הדם הסובב ימעט גם הגרוי. הזיבה החולה תחדל יען היציאה הטבעית צריכה להשתמש בכל מעט הלחות הנשארת בגוף והקרום הלח בתוך החטם, אם לא יוציא עוד כל לחות ולא יגרה בפסלת ההיא, ירפא על נקלה. מעלה גדולה יש לתרופה הזאת, שאינה מפריעה את החולה ממעשיו ואינה מצריכה אותו לשבת כלוא בביתו, הוא יכול ללבוש בגדים חמים ולצאת החוצה, התנועה באויר הצח בחוץ אך יועילו לרפואתו, כי הם מרבים את הוצאות הפסלת באופן טבעי. באשר תחדל סתימת הראש והחטם אז ידע החולה, כי נרפא, אף אם הוא מוציא עוד מגרונו ביח עב.

השמש או הירח? שני אכרים רוסים עמדו בעת שקיעת החמה בחוץ ויתוכחו על הכדור האדום, אשר בקצה השמים, אם הוא השמש או הירח. ויעבר אכר שלישי זקן וישאלוהו פשר הדבר. אינני יודע, ענה הזקן בהתגרדו בפדחתו. כי אינני מן הגליל הזה.

אל הקוראים בקראקא.

ביום א' פ' חיי 4 נובמבר בשעה 6 בערב תהיה בלשכת הקהל רחוב פאָדברזעזע אספה כללית מיוחדה

לחברת יסוד בית ספר עברי

החברים וגם אחרים, שהדבר נוגע אל לבם, יואילו להתאסף. על סדר היום עומד דו"ח מפעולת הועד ע"י ה' עמנואל מירטענבוים.

הנני מברך בברכת מז"ט את ידידי מר מוניש רייגער להארסו עם מרת אדעלא קאַלמוסס מפה.

הלל קאך—הארארענקא.

ממעמקי לבי אביע ברכת מז"ט לרעי מר יחיאל סאלאמאן מיאסלא לארוסיו עם מרת שרה מאַסטבוים מנייא-סאנדעץ.

שלמה עליאם—מיאסלא.

Wyd.: { Naftali Hof. S. M. Laser.
Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Laze
Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzu

חיים מוכנים מאחרים ושייך כה „מרבה חכמה" וכדעת אמר „יוסיף", כי דעת היא מה שמבין האדם מעצמו ועל זה היא מוסיף בכל עת מדעתו.

(קאפ. ב'). אחרי שמצא, כי החכמה והדעת מביאים לידי יגון ומכאוב אמר אל לבו: „אנסה אותך בשמחה", כלומר בהוללות, תענגים, הפך החכמה. „לשחוק אמרתי מהולל". השחוק הוא פה ענג, כמו „לשחוק עושים לחם" (למטה י' י"ט), הוא מהולל את האדם, מסירו מן הדרך הישר ומביאהו לידי הוללות, הפך החכמה. ו„לשמחה אמר, מה זו עושה" טובה לאדם? זה לא אמר רק קודם שבחן את כל המדות; אבל אחרי בחנו את כלן כפני עצמן וביחד מצא את הענג והשמחה הטובים בכל המדות, אם נלותה אליהם יראת אלקים, כמו שבאר בכל הספר. אז גמר לאחוז בשתי המדות האלה יחד: בהוללות ובחכמה יחד, „עד אשר אראה איזה (מהן) טוב לבני האדם אשר יעשו", איזו מדה איננה רעה כל כך, שאוכל לאחוז את הרע במעוטו. פרט פה את כל מיני הענג, שהמציא לו וסים: „לבי שמח מכל עמלי וזה היה חלקי מכל עמלי", כי הלא רק השמחה היא חלף העמל, שכרו בעד כל עמלו.

(פסוק י"א). „ופניתי אני בכל מעשי שעשו ידי". בתחלה בחן את מעשיו שעשה ב ע צ מ ו מכל התענגים שחשב (כי אח"כ בחן מעשי אחרים) „ובעמל שעמלתי לעשות אותם", כלומר חשב תועלת המעשים נגד העמל שעמל בהם עד שנגמרו, לדעת אם היא שוה את היגיעה הרבה. „והנה הכל הבל ורעות רוח". „ואין יתרון תחת השמש" אין התועלת שוה את היגיעה שייגע האדם תחת שמש צורב, כלומר כפגעים הרעים שימצא בכל מעשה.

„ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות את אשר כבר עשוהו", כן שעור הכתוב. (והמלים „כי מה האדם שיבא אחרי המלך" הן שלא במקומן והן טעם לפסוק הקודם: הכל הבל ורעות רוח ואין יתרון, כי מה יהיה האדם שיבא למשול בארץ אחרי המלך המרבה במעשים ובתקונים! מי יודע אם כדאי יהיה להנות מכל אשר הכין המלך שלפניו! כמו שמפרש למטה פסוק י"ח) בתחלה בחן מעשי עצמו ואחרי כן בחן חכמה והוללות וסכלות, שעסקו בהן כבר אחרים לפניו. כי באדם אחד קשה לבחון, כי אפשר שטבעו נוטה לאחת מן המדות וטעמו שונה מטעם אחרים, על כן בחן במעשי חכמים וסכלים אחרים. אז מצא שעל כל פנים „יש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך". אע"פ שיש עם האור הטוב גם חום השמש המצער, מכל מקום האור יפה מן החשך. כלומר יתרון לחכמה עם חסרונותיה מן הסכלות. כי החכם, אע"פ שיש לו כעס ומכאובים, כנזכר, מכל מקום יודע הוא עכ"פ, שהוא חי ומרגיש את הכל

(החיים נמשלים בקהלת לאור) והכסיל, הבור, שאינו מרגיש, חייו אינם חיים. „החכם עיניו בראשו", הוא יודע מה הוא עושה, הוא עושה הכל בעינים פקוחות „והכסיל בחשך הולך" אינו מרגיש כלום כבהמה.

„וידעתי גם אני" וכו'. פה ראוי להתחיל פסוק חדש. מפה עד פסוק י"ח הוא במאמר מוסגר, כהערה דרך אגב. היא מעיר פה, שאף שהוא משבח את החכמה אינה בכל זאת אשר האדם ותכליתו. הלא „מקרה אחד יקרה את כלם", את החכם ואת הכסיל ואין החכמה מצילה את החכם ממקרים רעים. על כן באה לפעמים בלבו שנאה לחכמה. „כמקרה הכסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז (כשיקרה המקרה) יותר?" מה יועיל לו קנין החכמה. „דברתי בלבי שגם זה הבל", קנין החכמה. ואין להתנחם במה ששם כסיל יאבד ושם חכם ישאר לטוב. „כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם", כמו שזכרון הכסיל אינו לעולם כן גם זכרון החכם אינו לעולם. (אין לשבוח שבימיו לא כתב כל חכם מחכמי בני קדם ספר, לעשות שמו בן-אלמות). „בשכבר (פה ראוי להיות „שכבכבר", הכי"ת לפני השי"ן, כמו „האהל" תחת „האלה" כמ"א ד' והכונה: בהמשך) הימים הבאים הכל נשכח". „ואיך ימות החכם עם הכסיל!" זוהי אנחה מכאב לב: אהה! איכה יהיה ברכה הזה שימות החכם ביחד עם הכסיל וזכרו ישכח כזכרו! לכן „שנא את החיים" וכו' וכו'. וביחוד דאג, שאדם אחר שאינו יודע מה טיבו ישלט בכל עמלו, על כן התיאש מכל עמלו, שם לב להשכיח לבו מעמלו, שלא יצטער. „כי מה הוה לאדם בכל עמלו וברעיון לבו?" התשובה: „כי כל ימיו מכאובים". „בכל עמלו", החמרי, אמר „מכאובים", ששיכים בגוף ונגד „וברעיון לבו" אמר „וכעס ענינו", השיך ברוח.

„אין טוב באדם שיאכל ושתה". זוהי המסקנה מכל חקירתו (אות מ' במלת „באדם" עולה ויורדה ויש לקראה גם בראש מלת „שיאכל" והיא כמו „משיאכל ושתה", כמו למטה ג' כ"ב: „אין טוב מאשר ישמח". אותיות עו"י כאלה נמצאות פעמים אין מספר במקרא). עתה מצא שאין טוב במדות האדם מאשר יאכל ושתה „והראה את נפשו טוב", כלומר לעשות גם דברים שהנפש נהנה מהם: עיון בחכמה ועשות צדקה. „כי מי יאכל (יגיעי) ומי יחוש חוץ ממני", שעמלתי בו („חוץ" הוא תרגום המלה הארמית „בר", שהיא תרגום של „מלבד" ושל „חוץ"). נגד „שיאכל ושתה" אמר „מי יאכל" ונגד „והראה את נפשו" אמר „ומי יחוש" מלשון חושים. „גם זה ראיתי כי מיד האלקים היא". גם המדה הטובה האחת הזאת, שיהנה האדם מיגיעו, איננה ביד האדם לתפוש בה, כי גזרת עליון שולטת בה, לתתה לאשר ישר בעיניו; ועל האדם לזכור זאת ולירא

אשר יעשה האדם, הוא גלוי האהבה הכללית לחלק קטן מהעולם ואהבת השי"ת היא האהבה לכל, המכילה את כל החלקים. לכן האהבה הזאת אבירה וחזקה ואין כח בידי איש לגרשה מקרבו בשום אופן, ואם לא ירוה את צמאונו במים עכורים, בעבודת אלילים, תשתוקק נפשו לאלהי האמת. כבעט איש אורחותיו תהפך לו אהבת ד', המחיה את כל, ליצר של ע"ז, ואהבת המין, מקור כל המוסר והקדשה, ליצר של עריות.

(סוף יבא.)

ד"ר יוסף הלוי זליגר.

רסיסים.

בבית הלמוד של הנסיון — אמר זקן אחד — הכל מתנהג בעצלתים; בה ילמדו בני אדם היום מה שהיה להם לדעת אתמול.

בדד וחסר קורת-רוח שכב רוק זקן על המטה, אשר לא ירד ממנה עוד, ויאנח: אני מתעצב במותו על אשר אין לי על מה להתעצב במותי.

הרפואה האחת לדאגה היא עבודה.

הבוז הוא הטוב שבכלי הנשק, להלחם נגד הרכילות.

באסונות גדולים נשאר עוד תמיד פתח קטן לצאת.

יש אנשים המגיעים למקום רם מאד כמנקי הארובות.

אם יתאונן איש לפניך, כי לא הצליח בעולם, אמור לו, כי העולם לא הצליח בו.

ההבדל בין החצוף ובין דורש אמת הוא כן: המגלה מומי ומטיף לי מוסר הוא חצוף והמגלה מומי אחרים ומטיף להם מוסרו הטוב הוא דורש אמת.

הידידים, שנאבדם בגלל לשון הרע או בגלל תואנה שמצאו, אינם שוים כלום גם בלא זה.

בטרם תגיד דבר התבונן בו שתי פעמים בתחלה ואחרי כן — בל תגיד.

יש מתפרסם ונעשה אדם גדול רק על ידי שונאיו.

יגזטן'.

Dodatek do „Hamicpe" Nr. 44.

רמת המצפה

יוצאה לאור בכל חדש

חוברת יא.

שופנהואר והיהודים.

מאת מתתיהו מיזיש.

(סוף)

שופנהואר הרגיש שנאה אינסטינקטיבית ליהדות, ויחפץ לבארה, אבל גם לרוב מתנגדים הם הבאורים לדעתו ושטחו בעצמו. אך הוא אינו מסתפק בזה. הוא מחרף לפעמים סתם את היהדות בלי סבה. את משה הוא מכנה: כמר מצרי, מרצח וכו', את היהודים: גנבי היכלי המצרים, חבל שודדים, שהחריבו את כל ארץ כנען ועוד ועוד. ולא נחה דעת בגדופיו על העבר והוא צועד בדרך עיוני להמציאות ומכונן את חצי שנאתו. והוא עומד בימי ההתבוללות החמה ואומר: „היהודי עוד נמצא היום על כל האדמה, אין מקום, ששם יהיה כמו בביתו ואין מקום, ששם יהיה זר והוא שומר בקשה ערף, שאין לו דוגמא, את לאומיותו. הוא חי כ פ ר ז י ט על העמים האחרים ועל אדמתם והוא למרות זה מלא פטריוטיזמוס בעד לאומו, הנראה כאחדות החזקה, שכלם מגינים על אחד ואחד על כלם. ארץ המולדת של היהודי הם כל היהודים, לכן הוא נלחם בעדם כמו בעד ביתו ואין התחברות על האדמה, שתאגד באופן כך חזק. מזה יוצא איך אבסורדי הוא לתת להם חלק בהממשלה או בשררה של איזו מדינה. דתם, שהיתה כבר בזמן קדם מעורבת עם ממשלתם, אינה בשום אופן הדבר העקרי, הרבה יותר היא החבל המאחדם, נקודת ההתקשרות וסימן הקרב באשר הם מכירים את עצמם... לכן היא השקפה שטחית מאד וכוזבת לחשוב את היהודים לכנסיה דתית... הרבה יותר הוא הנכון „הלאום,

היהורי". „אין כנסיה יהודית. המונותאיזמוס שייך ללאומיותם והוא מובן מעצמו. כן באופן נכון יש לחשוב את המונותאיזמוס והיהדות למושגים חולפים". התמציה היא, שהרת היהודית, שהיא לפיהו כך רעה, היא אחת עם המהות הלאומית של ישראל. היהודים הם לאום זר, שיש כיניהם אחדות שאין דוגמתה. לכן אל יחשבם איש לכנסיה דתית שייכת ללאום הדר במדינה; הדת היהודית היא טפלה ללאומיותם ולאומיותם היא מזיקה להממשלה וחלילה לתת להם איזו יד בממשלה ואף גם את הזכיות השוות, שיש לכל כ"א. הפלסוף שופנהואר הוא מתנגד לאמנציפציון של היהודים, הוא חושב אותם לזרים, לפרזיטים. שופנהואר אינו מכחין בין יהודי דתי ליהודי מגזע. כזה קלע להרעיון המורדני של הלאומות. אבל בזה אין לנו לשמות. הרעיון של לאומות ישראל הוא כה ישן כמו קורות ישראל. מלבד איזו מתבוללים או פילושמיים זרים לא עלתה כעולם על רעת איש, שאין ישראל מהות לפני עצמה, נפררה מכל עם. לאומיות ישראל היתה כל ימיה מושכל ראשון. שופנהואר הרגיש שהיהודים הם חטיבה נכדלה, אבל הכזה הכיר את זכות היותנו? הננו חטיכה נבדלה, אבל חטיכה מגונה. שופנהואר חושב שהמונותאיזמוס שייך ללאומות ישראל רק למען יחם לעצם ישראל את הדת, שהיא אצלו כך מתועבה, כך, שפלה וראויה לשקוץ. בעכור זה „המונותאימום הוא מוכן מעצמו" בישראל, למען יהי התעוב לישראל ג"כ מובן מעצמו. והתוצאה השמושית: ההגכלה כחיים ג"כ מובנת מעצמה. והאנטישמיות המדעית לא אחרה ללכת בעקכי שופנהואר ולהוציא מסקנות דומות. „החרת שאלת היהודים מונחת בזה, שבכלל גשמור את העקרים (הפרינציפיים) המודרנים, אבל הגזע היהורי, כהור נבחר, יקכל ג"כ, חקים נכחרים, הקבועים רק בערם." כן אומר כאירוניה חותכת המלומד הגרול אֶבגן דיהרינג (שאלת היהורים בתור שאלת גזע מוסר וקולטום). המדע הוא מלא רעל נגרנו. המלומדים אינם מסתפקים בשנאתם על מרומי החכמה; הם מעכירים את תוצאות עיונם מר׳ אמות של החקירה אל עולם המציאות ומשפיעים על החיים. זאת אל לנו לשכוח! ארופה ההוגה שונאת אותנו. תרמית עצמנו תביא לנו רק הפסד. אופרטוניזמוס יזיק בזה.

הנני רוצה להעיר עוד על מה שכתכתי למעלה, כי גלגול הנשמות לא היה ידוע כיהדות לפני הקכלה. יוסף בן מתתיהו הכהן אמר, „שלפי הפרושים אין הנשמות כנות תמותה ונשמות הטוכים נכנסות אחרי המות לגופים אחרים ונשמות הרעים נענשים כענוי נצחי". היסטורי הדת רגילים לטעות כזה ולהחליט, שכונתו על גלגול הנפשות, אבל אין זה נכון. הוא התכון. בזה על תחית המתים,

עיון בספר כהלת *).

(המשך).

(קאפ. א׳ פסוק י"ב עד סוף הקאפ.) עד פה כאר כדרך החקירה, שעמל האדם להשיג הכליתו עד שהיה לו קורת רוח, הוא לריק ועתה יבאר זאת בדרך הנסיון, שנסה כעצמו את כל האופנים, נתן לבי „לדרוש" מאחרים ו„להור" כעיניו „כחכמה", כלומר כשום לכ ומצא כסוף, כי „ענין רע לענות בו נתן אלקים לבני האדם" (כן שעור הכתוכ) בחקירה העולמית הזאת, לחקור תכלית החיים. כי ראה „את כל המעשים שנעשו תחת השמש", ר"ל בעולם מלא פגעים רעים, הנמשלים לפי דעתו לעכודה קשה בחום היום בלי צל, והנה „הכל הכל", לפי שאין המעשים כדאים ליניעה רבה כזו והשכר יוצא כהפסד. „ורעות רוח", רעיון של רוח ותהו. „מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות". מעות הוא קלקול כאיכות הדכר וחסרון הוא קלקול בכמית. כך הם דרכי כני האדם, נשחתים באיכותם וחסרים ככמותם. אז חשב קהלת, כי יש לו על כל פנים יתרון על כל כני דורו בחכמתו וכדעתו שקנה. „אני הנה הגדלתי והוספתי חכמה": „הגדלתי כאיכות (מלשון גדולה וחשיכות), זה אמר נגד „מעות" „והוספתי" ככמות, ז"א נגד „חסרון". כן ההפא׳ קהלת כתחלה בינו לבין עצמו. ואולם אחרי כן גהן לכו „לדעת את החכמה ואת הדעת, את ההוללות ואת הסכלות". (טעם הזקף קטן ראוי להיות כמלת „ודעת" ו׳א כמלת חכמה"), להכיר ערכן ואת ההכדל שכין הראשונית והאחרונות, למען ידע אם באמת השיג את תכלית עמלו כקנין החכמה והדעת. הוללות היא הפך החכמה, כי חכמה במקרא היא מעשים טוכים ומדות טובות ע"פ עצת חכמים והוללות היא מעשים הנעשים בקלות דעת, מתוך תאוה, בלי ראות הנולד וכלי השגיח על עצת חכמים. וסכלות היא הפך הדעת, כי דעת היא דעות ישרות מכונות לתכליתן וסכלות היא דעות נשחתות מביאות לירי הקלה. בסוף ידע, „שגם זה (ההתפארות בחכמה) הוא רעיון רוח". „כי ברוב חכמה רוב בעס". כעס שבמקרא אינו נררף עם אף וחמה, אלא עם יגון ודאכה. המרכה לקנות חכמה מרבה לו כעס, במצאו עולם מלא תהפוכות מתנגד לכל כללי החכמה, כמו שהוא מכאר בכל הספר. „ויוסיף דעת יוסיף מכאוב". כי מי שיש לו דעת הרכה יש לו הרגשה יתרה וכל דכר שאינו כדעתו יגרום לו מכאוב. ואם כן אין החכמה אשר האדם ותכליתו. בחכמה אמר „רוב", כי חכמה היא מה שלומדים כללי

*) הקורא יבוקש לעין בקריאת המאמר הזה גם בס׳ קהלת עצמו.

מה׳ ובכח יראת ה׳ ישיג חפצו. ועל זה הוא מפרש: כי לאדם שטוכ לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה, הם הדברים הטוכים והמועילים מכל תכונות בני האדם (כי בכל אופן שבח למעלה את החכמה והדעת, שהן טובות עכ"פ מיתר התכונות חוץ מן השמחה). „ולחוטא נתן ענין (עסק) לאסוף ולכנום לתת לטוכ לפני האלקים". לא נתן לו כח שליטה כנכסיו להנות מהם. ו„גם זה הכל", שהמדה הטובה האחת הנמצאת כעולם אינה כידינו להתנהג על פיה, כי אם תלויה היא ברצון ההשגחה ולא כל אדם זוכה לה. פסוקים קלועים פוסחים באלה (שהפסוק „כי מי יאכל" הוא טעם לפסוק „אין טוב" וכו׳ ופסוק „כי לארם" וכו׳ הוא טעם לפסוק „גם זה ראיתי" וכו׳) נמצאים הרכה מאד כמקרא וביחוד בספרי הנביאים והיודע לפרש פסוק כצורתו וכטעמו — יודעם.

(קאפ. ג׳) „לכל זמן". עתה כא לבאר את הכלל שאמר בסמוך, שמה שאין כל אדם מתנהג בדרך החכמה והשמחה הוא לפי שמדות כני האדם הן כיד האלקים והוא חונן כמדות האלה רק את הירא מפניו. והוא הולך ומבאר ע"פ נסיון, שהכל בגזרה קדומה מאת ההשגחה והאדם לא ישיג מאויו ביגיעתו אם לא יסכים רצון עליון לרצונו (ע"פ הכתוכ „אם ה׳ לא יבנה כית שוא עמלו בוניו בו", כשיר המעלות המיוחס ג"כ לשלמה, תהלים קכ"ז) וטעם הכתוכ: לכל דבר שהאדם חפץ כו יש עת קבועה ועל כן לא יוכל האדם להשיג ברצונו את מדת השמחה, הטובה מכל מדות האדם, כלי עזרת ה׳. לכן „מה יתרון העושה כאשר הוא עמל". אחרי שהכל קבוע בזמנו מאת ההשגחה ולא יוכל האדם להשיג חפצו כיגיעו, אין יתרון לעושה. ודקדק לומר „העושה" ולא אמר „הארם", כי אף שאין לאדם ליגע יותר מדי, מכל מקום צריך הוא לעשות את עכודתו ולכטוח באלקים, שהכל בידו, כי אין סומכים על הנס. ואם עשה האדם את שלו, די לו ואלקים הטוב כעיניו יעשה, אבל ליגע להשיג דוקא מיד אין צרך.

„ראיתי את הענין וכו׳". אחרי שאמר שאין לאדם להתיגע בהשגת חפצו רק לעשות בתמימות, כי הכל כיד האלקים, עלה בלכו להתכונן כרכר גזרת אלקים והשגחתו וכחירת האדם, שהעמיקו בזה כל החוקרים ולא עלהה בידם לבאר את הסתירה, שבין ידיעת האל מראש ובין כח כחירת האדם. קהלת מחליט פה, שאע"פ שהכל ביד עליון והכל תלוי בגזרתו, מ"מ יש היכלת ביד הארם לאכל ולהנות מיגיעו, כי הבחירה אמת והידיעה אמת. כי כל מה שגזר אלקים בכל מעשי האדם נתן בלב בני האדם לקימו באופן ישהמיד יעשו כמו שנגזר עליהם ולא יבחרו לעולם הפך הגזרה העליונה. „את הכל עשה יפה

מכשלת את כחו אלפי מונים יותר ממה שהוא מכשלת כחם של כל עם ולשון. עם זה, שהוא כעקרו ממלכת כהנים וגוי קדוש, שכל חייו הכללים המה שאיפה גרולה וארכה לרוממות רוח נשגב ונעלה, כשערך החיים בחמריותם ורוחניותם יורד עד שפלת המדרגה התחתונה של החמריות הגסה לכרה, ומלא מכאובים, הפסק נשימה, פרעות ברפיקת הלב ופרפור אברים. „ישראל נמשלים לעוף" (מררש) הוא נוצר לעיף, „לכו ובשרו ירננו לאל חי". אכל איך יתנשא לעוף ורגליו טכעו בכוץ וכל מרחב החיים מלא תהו ובהו וחשך כיחס לממשלת הרוח ואצילות הנפש? עת אשר יתקפו היאוש ויאמר יעקכ, אולי זה הוא גורלי כעת ללכת על גחון וללחך עפר, ישא ישראל עיניו אל הזקנים שכדור, אל יחידי הסגלה, אשר על ברכיו נולדו, וראה הור נפשם ורוממות שאיפותיהם, מהם יכיר את רוחו, כי רוח האמה יתגלה בגדוליה, מהם יכיר את תכן חייו... ע"כ גדולה היא ערכה של פעלת ספור תולדותיהם של צדיקי ישראל... אחר מהחזיונות הנפלאים שיש בידם לרומם גפש המסתכל בהם, היו בימינו חיי איש המורם מעם מו"ח הגאון הצדיק פאר עמנו ר׳ אליהו דוד רכינכיץ תאומים (אדר"ת) ז"ל..." מפה והלאה הולך החכם קוק ומונה את המעלות השכליות והמוסריות אשר לחותנו ז"ל. ולו חפצתי להתת ציור נאמן מהן, היה עלי להעתיק את כל הספר, כי כלן כאחת אהובות ונחמדות. רק זאת אעיר, כי המאמינים בתורת ארפה, שמשא נפש הוא רק ציור העומד למעלה למעלה ואי אפשר להגיע אליו לעולם, יקראו נא את ספר „אדר היקר" ויכדקו את לכם, אם צירו להם מעולם איש צדיק וחסיד לשמים ולבריות כר׳ אליהו דוד ז"ל גם כחזון ודמות. אז יראו ונוכחו, כי גדול הוא מוסר של מציאות כישראל אף ממוסר של רמיון בכל העמים. כל הנפתים אחרי הינה, המאמין, שמוסר ישראל ומוסר הנוצריות הוא אחד, שנאת החיים ונזירות, יכונו נא חיי חסידי הנזירים מאה"ע ורעות מליצם טלסטי עם חיי האדר"ת ז"ל ורעות חתנו ר׳ אברהם יצחק הכהן על החיים. גם הינה בעצמו ראה רק את הזקן הארוך אשר ליהודים וירמה להכיר בזה גם את עצם היהודים, כאשר אמר בעצמו על מבקרי ישראל מהגוים. בעלי הדת החדשה נגרשים ככל הדורות כין נזירות וסגופים וכין תאוה ונבלה, משלכים בין ציר האש וציר המים כל הימים, עד אשר החלו בדורות האחרונים להחשיך גם את רוח ישראל הרעננה והחיה, הכריאה והשמחה כר׳ אלקים חיים מקור הטוב והחסר. את שאיפת כל האדם וכל יציריו, החכמה והמלאכה, הספרות והמוסר, חיי האיש, חיי המשפחה, חיי העם וחיי כל האדם ולמעלה מכלם הדת, מצא הגאון קוק בשיג השיגים „אהבה". כל מעשה ישר וטבעי,

כמו שאמר הלאה, „שהצדיקים (אחרי מותם) יגנזו במקום רם וקדוש בשמים ואחרי חליפות העולמים יוכלו לשוב לגופות בלי דפי". הכניסה לגופות אחרים היא רק בניסת הנשמות של הישרים לגופות טהורים, שאין להם כליה. היהודים האלכסנדרונים, שעמדו תחת השפעת היונים, האמינו לכל הפחות קצת בגלגול נפשות, אבל לא של כל הנפשות, הם האמינו רק שנשמות הרשעים שבות לגופים. פילון בספרו de execrationibus Mang. II 433 מביע את הדעה הזאת. אבל סברתו לא התפשטה מחוץ ליודעי חכמה יונית, כי זרה היתה ליהודים. לפי פילון הנשמות הן מלאבים והנשמה המתקשרת עם הגוף היא בשביה. לפי זה הענש הוא, שהנשמה תתמיד להשאר בגוף העבור. אבל היהודים לא קבלו דעת אפלטון ע"ד החמר ואת שטת פיתגורם מאנו לדעת. יחס פילון להקבלה המאוח־ת היה ממוצע, דרך האפלטוניות החדשה.

מה לעשות.

ימים אחדים אחרי החג. אפרים שווארצשטין מתהלך בחדר אנה ואנה, ראשו כפוף מסבל המחשבות הנונות הרובצות במחו, רגליו עיפות ואינו מוצא מנוחה להן, הוא גורר את עצמו, מבלי לדעת את אשר הוא עושה. בא לקרן זוית שבחדר וחוטף ספר ומנסה לעין בו וחוזר הכף ומניחו. הוא אינו מסוגל עתה לזה. והוא צועד לחוץ ועומד לפני פתח הבית. שמש הצהרים של תחלת ימי החרף מתאמצת לחמם עוד מעט את הקור בטרם יתש בחה, וגופו הצונן מקרירות החדר נהנה לחומה. האויר הצח והצלול המעורב בחמימות קלה ושמי התכלת הבהירים פועלים על נשמתו ומעוררים אותה מעט. אוהב הוא את הבריאה במעמד כזה, מלפפת הוא את בניה באהבה צנועה ומלבבת, בלי רגשנות סוערת המשכרת את החושים. לבו מתרחב מעט והכהות המרחפת סביב נפשו מהחילה רגע להתפזר.

אבל במעט רגע שב ענן המחשבות הכבדות לרבוץ על נפשו. מצב הבריאה האהוב לו והמסוגל תמיד למלאות נפשו חדוה ועדנה פועל עליו עתה את ההפך. נראה לו כמו תדחקהו הבריאה הנאוה הביתה, כי לא לו עתה להתענג מזוה ולהנות לאורה והוא שב החדרה ומבטו פוגש את מבט חותנו ונדמה לו, בי עתה יאמר לו את אשר הוא מוכרח לומר לו. אבל החותן פונה לעסקו ואינו מגיד לו כלום ואפרים פונה למחשבותיו או מחשבותיו מתחילות שוב להציק לו ולהכביד על רוחו.

הלבה ותגדל עמו. לפעמים בא בלבו הרעיון, ללמוד את למודי הגמנזיון — גם זה לא לשם תכלית בחיים, כי אם ל„שמה"; לדאוג להתכלית לפני החתונה לא היה אז מנהג בעירו הקטנה. אבל לא נמצא מי שיורהו הדרך ילך בו והוא לא ידע במה להחל ואיך. כך נוספו לו שנים על שניו, והוא הוסיף לקרא הרבה מספרי המופת האשכנזים ומספרות האשכנזית המודרניה. הספרות העברית החדשה נהיתה חביבה עליו בנפשו. הציץ בספרות ימי הבינים וגם מספרות העברית העתיקה לא הניח ידו. החקירות המדעיות והשקפית חדשות על התנ"ך ודברי ימי עמו לקחו את לבו שבי. ככה היה משוטט בעולמות העליונים הללו, עולמות היפי והמחשבה, ובאשר התנגש בעולם הממשי בבר אחר המועד. כבר קשה היה לו לרדת מעולמות הללו. בחורים אחרים מבני גילו למדו את תורת הנהלת ספרי חשבונות ולו קשה היה לעין בלמוד הקר והיבש הזה. אי אפשר היה לו. וגם מטבע נשמתו שלא לקבל מרות. בחום נעורים היה אומר, כי נשמתו הוא מאותם ששמעו על הר סיני, „כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים" ואם יעלה בגורלו למכור את עצמו מחמת דחקו ישא גורלו או לא, אבל להזמין את עצמו לזה אינו רוצה. ובראותו כי את הענף האחד, שאפשר עוד לבני גילו לאחוז בו, אי אפשר לו, החליט בדעתו ללכת בדרך בן-עזאי ויבאו הוריו ויחסמו לו את דרבו.

„פותחים הנות והשי"ת יעזור", כך שמע מפי אחד היועצים. והוא צחק על הרעיון הזה, כי החסרה עירו חנות? כמדומה שישנם יותר חניות מקונים, ויבא הוא ויוסיף עור עליהן? ולא עוד אלא גם אין לו שום ידיעה מהסחורה שיכנים לחנותו. הוא צחק על זה, אבל גם פניו אדמו מבשת בהעלותו על לבו, בי גם הוא נמנה בין אותם האברכים המכרחים לפתוח להם „חנות" אחרי החתונה, מבלי היות להם ידיעה בזה בין ימינם לשמאלם והוא איך דאב לבו על אותם האברבים! איך בז להם על שפלותם! גם הוא יהיה מברח לזה, שאשהו, אשר הפארתה לשבת בית, תעזר לו בפרנסתו, גם הוא יחתול את אשתו בסחבות והקשור לדאשה שלש מטפחות וינעילה סנדלים גדולים ויתן בידה קדרת-אש ויצו עליה להיות „חנונית", למדוד נפט ושמן! הכזאת יעשה לאשתו?

אבל מה לעשות? מה לעשות?

עזיאל לביש קארנבליטה.

בעתו". ההנחה, שאלקים קבע זמן לכל דבר בגזרתו, היא אמת. אבל אין לומר בי לפי זה לא נשארה לאדם שום רשות בחירה לעשות ברצונו רק כפי שנגזר עליו, בי „גם את העלם נתן בלבם". כל עולם שבתנ"ך הוא מושאל מלשון העלמה ולא נמצא שום עולם במקרא על מושג ארץ או תבל, רק בלשון התלמוד השתמשו בו בן; עולם שבמקרא ענינו נצח, לפי שנעלם ראשיתו ואחריתו ופה נשאר השם „עלם" בהנחתו הראשונה, ענין העלמה (ע"כ הוא חסר ו') והכונה: אף שהבל בגזרת עליון, מ"מ נתן ההעלם הזה בלבות בני אדם, לבחור תמיד את מעשיהם ע"פ גזרת אלקים הנעלמה מהם. ולפי זה נם בח בחירת האדם אמת הוא. „מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה הא־קים". אי אפשר שלא יכון האדם במעשיו אל הגזרה שגזר עליו אלקים „מראש ועד סוף", אף שלא ידע את הגזרה. נמצא ששתיהן: הידיעה והבחירה, מתקימות. ולכן „ידעתי כי אין טוב בם (בבני האדם הנזכרים בפסוק י', כמו הכנוי „בלבם") בי אם לשמוח ולעשות טוב בחייו" ויש ביד האדם לעשות כן, „ונם (ידעתי כי) כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלקים הוא". אף שאני יודע שהדרך הזה טוב הוא ובידי להתנהג בן, בכל זאת ידעתי, שבלי הסכמת אלקים לא אוכל להתנהג כן ועל כן עלי לבטוח בו ולחכות לו, שינהלני בדרך הזה. וכן על פי ההנחה הזאת „ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם", שהכל בא בנזרתו ובהשנחתו „ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע", ובכל זאת „והאלקים עשה שייראו מלפניו", שהכל תלוי ביראת שמים, רק ירא האלקים ינחל טוב. ואף ששתי ההנחות האלה סותרות זו את זו, שאם הכל תלוי בגזרה קדומה אין להבין איך הכל תלוי במעשי בני האדם, בכל זאת שתיהן אמת, במו שנאמר בפסוק י"א, שהאדם בוחר תמיד לעשות כפי שנגזר עליו ומעשי האדם מתאימים תמיד לגזרת עליון. „מה שהיה כבר הוא". כמו שהדבר העבר בבר הוא מחלט ואין לשנותו, בן „אשר להיות כבר היה". גם העתיד הוא כאלו בבר היה, כי כבר היה במחשבה לפני הקב"ה וגם אותו אין לשנות עוד. ולפי זה גם כל רע שיעשו בני אדם, כנון המצר לחברו ורודפו חנם, גם זה היה במחשבה תחלה בידיעת ה' וא"כ לא היה ראוי לענוש את הרשע, כי הלא היה מכרח במעשיו ולא היה יכל להמנע מהם, ובכל זאת „והאלקים יבקש את נרדף", להושיעהו ולענוש רודפו. כי אף שרעתו היתה בגזרת ה', מ"מ גם הבחירה נשארה לאדם, לעשות בחפצו, כמאמר הלל במשנה (אבות ב'): „על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון".

(המשך יבא). שמעון מנחם לזר.

מי שסובר, שכל מה שהוא חוץ לחלל הגלגלת שלו איננו כי אם תהו ובהו ארך, והעולם והחיים אינם כי אם מה שמצוי ברביעית דם ובכזית מח שלו". הוא מתאונן מאד על אשר לא עשינו בחלק העיוני שביהדות כבחלק המעשי, „להכנים את כל המחשבות הטובות והעדינות של כנסת ישראל למקום אחר, להתאימן ולהפרותן". „צמאי רעיון ורעבי דברים חדשים וחיים, באין להם מן המוכן על אדמת ישראל, מזון מעדן ומבריא, מחבר מענפים שונים, מתקן מפועלים החיים אתנו ומתקבל על לב הדור החי, הנם מתרחקים, מתדלדלים ומתנודדים לכל רוח, שהמחשבה של האמה השולטת, שהם יושבים בקרבה, הולכת שמה, וההשפעה החוזרת מזה בקרבנו פנימה מביאה דאבון לב וחלישות חיל". בקול אחד נביאינו הקדמונים קורא הבהן הגדול לחבריו חכמי א"י, „ליסד מרכז רוחני במקום הקדש, לקבע ישיבות במחשבה וחקירה, אשר בה מטיב גדולי חכמי ישראל, אשר קמו לנו בכל הדורות ולעשות גם בה חריפים ובקיאים, גדולים וגאונים". „על ת"ח שבא"י החובה עכשו כימי עולם, להראות גלוי לכל בני עמנו, מה האויר המחכים של ארץ חמדתנו עושה וכמה הוא פועל עלינו להשפיע שפע חיים ואורה על כל דרבינו וגם על חבת ציון עצמה עם עליונות מקורה מראש מקדם, עם כל צדדיה העיונים והמעשים שבכל דור ודור עד ימינו אלה והם בכלל, עם צפיה נאמנה לישועה ועבודה טוכה לעתיד — רק ממקום מכורתה הורתה ולדתה! רב לנו רב להיות רק מקבלים אפילו השפעות רוחניות... מהחוג החכיב הקרוב לנו נודיעה דברינו אותם, נביע להם רוחנו בשפה ברורה, נגיד להם את הקדשה, התפארת והעז, אשר אנחנו חשים אודות ארץ חמדה, אשר חננו צור ישראל לשבת בה, לעמת כל אחינו הרחוקים מעל אדמת הקדש, נשתמש בכל אותן הדרכים, שהדור החי והפועל משתמש בהן; אז נראה, בי זרם אור וחם יזרם מציון על כל פזורי ישראל, להביר את הכח המרכזי החי, שמכרח הוא להקבע גם עכשו בכנסת ישראל היושבת על אדמת הקדש לעשותה להל תלפיות לדורות עולמים".

בפרק הראשון מדבר החכם על המחלות החמריות של דורנו, הרואה באדם דק תנור קטן, ובל ישעו וחפצו, רק להשיג עצים ולהסיק את התנור, והעצים האלה עולים ביוקר, מפני שהם לחם. המצב הזה איננו טבעי לאדם, אשר בו נפש שואפת למרומים, וכל חושיו חלונות, שעל ידם נכנסים קרני אורה ומעוררים בו אהבה לחכמה ושירה, ליפה ונשגב, ורק ע"י תאוה ושחוק הוא ממית את הזמן וסותם את החלונות. זה הוא הד האסון והיאוש הנשמע עתה בכל חבורת ארפה. „מחלת הירידה הזאת, כשבאה להתדבק בישראל, היא

למה עשה את הצעד הזה? צועק לבו בקרבו במרדו שוב את רצפת החדר בשעלי רגליו. האם לא ידע בתחלה את סופו של דבר? מדוע לא הלך בדרכיו, אשר ההוה לו? איך חטא את החטאה הגדולה הזאת, לשאת לו אשה והוא אין בידו לפרנסה? איך הסכיל עשה! יודע הוא אכנם, כי לא קלות דעתו הביאתהו לזה, כי אם מרחמיו על הוריו צעד את הצעד הזה. כמה לחם נגד דעתם של הוריו, כמה תחבולות אחז, כדי להניאם ממחשבהם והמה באחת: בושה וחרפה להם, שיהיה להם רוק זקן. לוא גרשו אותו מביתם, כי אז היה מקבל את הגזרה הזאת באהבה רבה. בלא זה לא הרבה לנפול עליהם למשא, את מחסוריו המעטים הוא יכול לרבוש לו בעצמו ומטבעו להסתפק במעט. אבל המה לא דרשו ממנו שיעזוב את ביתם. אדרבה בשמעם כזאה ממנו אחזתם רעדה. המה דרשו ממנו לשאת אשה; לא דרשו, כי אם בכו, התחננו לפניו, כמעט נפלו לפני רגליו לשמוע להם ולשאת אשה ככל בן ישראל. מעת הולדו היתה בקשתה האחת של אמו, שיזכה אותה ד' לגדלהו ולהוליכהו תחת החפה. „כך אזכה לראות את אפרים׳ל שלי תחת החפה", היה הדיר דרך שבועותיה. והנה גדלתו בעצבון ובכבדות ולא תוליכהו תחת החפה? אם כן לשוא ילדתהו, להתו גדלהו, לריק כל עמלה. בכל עת אשר ההנגש מאונו עם רצון הוריו בנוגע לחתונתו, היו אלו תמהים ושואלים זה את זה: איך הוא, טוב הלב מטבעו, יתאכזר כבה עליהם, על הוריו וימאן להתם „לשאב נחת" ממנו. מדוע ירע להם כבה ויאבה למנוע מהם את אשר השתוקקו לו זה כמה שנים? ונגד דמעות אמו לא יכול עמוד — ויבנע, אבל האם רחמנות איננה קלות דעת? הוא מתמרמר על עצמו. היה לו להניח את שני הזקנים הסכלים הללו בסכלותם וללכת לו באשר ילך. בביתם היתה סוף סוף פוסקת והוא היה אז חפשי כצפור. „ארורה הרחמנות", הוא רוקע ברגליו, כאיש שנכשל בדבר וסילד לזכרו. „הרחמנים חייהם אינם חיים" „האיש הרוצה לחיות פה עלי אדמות חיים שיש בהם ממש, חיים שיתאימו כפי האפשר עם רצונו ותכונתו, עליו ללבה ישר דרכו, כפי אשר יורהו רוח מבינתו, מבלי הבט לאחוריו ולצדדים" — הוא פוסק הלכה פסוקה. „אבל אחרת את המועד, ידידי, בפלוסופיה שלך", הוא עונה לעצמו בקול בזה, במו לוא היה העונה איש אחר, המתכון להתגרות בו ולהקניטו ומראה לו שתי „האנים". אבל מה לעשות עתה? הפרנסה מאין המצא? השאלה הזאת הולמת במחו כמו בפטיש. והוא משים את שתי ידיו על השלחן בהפילו את עצמו על הספסל וסומך ראשו הכואב והכבד על שתי ידיו.

חתונתו היתה בתחלה אלול ועד אחרי החג לא חשב על אדות פרנסתו,

בידעו אל נכון, כי מחשבותיו לא תביאנה אותו לידי שום החלטה נכונה, כבר חשב דיו לפני חתונתו ולא העלה במחשבותיו כלום. על כן התנהג בשבועות הראשונים אחרי חתונתו כמנהג „חתן חדש", „אברך אחרי חתונתו". השכים ויערב לבית המדרש, אבל את ארוחתו, ישן שנת הצהרים, עין בספרים. אמנם גם אז נסתה שאלת פרנסתו לנקר במחו, אבל הוא הבריחה. אמנם פניו אדמו בפעם בפעם בראותו, כי גם הוא, אשר כבר התרומם במחשבותיו על איזו מהשקפות הגיטו ומנהגיו והיה בז בלבו לאותם „אברכי משי", היושבים בבית חותניהם ואוכלים ואינם עושים, כי גם הוא מתנהג כאותם האברכים; אבל סבל את צערו ובשתו בדממה בתוך לבו. לכה״פ ידע, כי חותנו וחותנתו מביטים עליו בסבר פנים יפות ובעין יפה מסמיכים אותו על שלחנם. אבל רק עד עתה, עד אחרי החג. מתחלה לא קבלו עליהם יותר ומעתה עליו לבקש פרנסתו, והנה הוא רואה את פני חותנתו אינם אליו כתמול שלשום, וכעין עננה תרבץ על פני חותנו בהופיעו אל תוך ארבע אמותיו. בהרגשתו הדקה מרגיש הוא, כי בא איזה שנוי בסביבותו. תנועות חותנו וחותנתו מוזרים המה ובכלל מכיר ויודע הוא, כי הנהו למשא על הבית. וכמו גם ארבעת הכתלים קוראים אליו: רב! עתה עליך לעשות לביתך, כי לא זה המרגוע. בכל רגע ורגע הוא מבין את עצמו לשמוע מפי חותנו את המלות האלה: די! עליך לעשות לביתך. אמנם עוד לא אמר לו כלום, אבל יאמר לו, בודאי יאמר לו, ואפרים אינו צריך לאמירה, די לו ברמיזה, וגם לזאת אינו צריך, אם גם יאות חותנו להחזיקו עוד בביתו, תכונתו תתנגד לזה, להיות סמוך על שלחן אחרים, כבודו האישי מורד נגד שפלות כזו. את ישיבתו בבית חותנו עד עתה היה מתרץ ב„נקי יהיה וכו' ושמח וכו'". אבל די, עתה אחרי החג, ימים אחדים אחרי החג השאלה „מה לעשות" דורשת תשובה בחזקה.

בבית חותנו סוברים, כי יודע הוא תורת הנהגת ספרי חשבונות, כי הנמצא היום בחור בטלן, שאינו „בוכהאלטער"? אבל יודע הוא בעצמו, כי את המלאכה הזאת הוא יודע רק ידיעה שטחית וקלה. כשידע לקרא אשכנזית החל תכף לקרא את החוברות הקטנות של שיללער, שהיו אז בחירי בית המדרש רגילים לשאת בחיקם ושאר ספרים אשכנזים, שבאו לידו. לחשוב אז בהיותו בחור בבית המדרש על אדות איזה מקצוע פרנסה, לא עלה על דעתו, כמו שלא עלה דבר זה על דעת חבריו וכמו שלא עלה על דעת אביו ללמדו חכמה או אמנות. בספרי השכלה קרא אז בגנבה כנהוג. הספרים הקטנים העבריים והאשכנזים לקחו את לבו ובכל אשר הרבה לקראם כך גדלה תאותו להם. הוא גדל וצמאונו „להשכלה"

אור חדש מציון.

בין הימים הנכבדים לי והמצינים בלבי, אשר שמו בקרב נפשי גבולות בין אור וחשך, יחשב לי גם היום הגדול לפני חצי שנה, אשר ראיתי בו בפעם הראשונה אור חדש יוצא מציון. והאור הזה התגלה לי דרך ספר קטן מאד ושמו „אדר היקר", הוא הראשון בשני הספרים, אשר הדפיס בשנה הזאת הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק רב ביפו. שם הרב קוק ידוע לי על פי השג־חתו והכשרו על אתרוגי א״י. אף זאת ידעתי, כי בני א״י ורבני ירושלים מכבדים אותו מאד וקוראים לו „הגאון הצדיק". ואך אודה על האמת, כי הציורים, אשר אנחנו בני גליציה רגילים לצרף אל התארים האלה, אין בכחם להגדיל את ערך בעליהם בעיני. אולם כאשר פתחתי את הספר ואקרא בו את הפרק הראשון, אשר יכיל סקירה עמקה ומקפת בטבע ובעולם ובתולדות החכמה הכללית, השתוממתי למראה עיני ואדמה, כי חולם בהקיץ אנכי. האפשר, כי יקום רב ומורה הוראה בארץ ישראל בין החסידים והפרושים ויכתב דברי חכמה נמרצים בלב נכון ורוח חפשיה ולא יסקלוהו ועוד יעריצוהו ויקדישוהו כמלאך אלקים? קפצתי מדף אל דף ומפרק אל פרק, מראשו לסופו ומסופו אל תוכו ומתוכו אל ראשו חליפות, ועיני לא שבעה מראות את המראה הגדול, כל מלה — כוכב מזהיר, כל רעיון — השמש בתקופתה! והדברים האלה כתובים בידי רב מדקדק במצוות ודבק בד' אלקים חיים — עתה בימי העבדות הרוחנית הקיצונה, אשר כמעט כל משכילינו חיים על פי פסק חוכרי המדעים, הפוסקים מעל כסאותיהם הרמים הלכה למעשה, שחכמה ואמונה ענינים נבדלים או גם שני הפכים. עתה בימי גלות הדעת אין לנו יהדות משכלת; יש משכילים ויש יהודים, ויש גם אנשים, שמחציתם משכילים ומחציתם יהודים, או כופרים במחם ומאמינים בלבם, כדברי הפטפטן הגדול לאשכנזים יעקבי. אם אמנם רק הפה יכול לדבר את הדברים האלה והעט לכתבם ואין ביכלת הלב לחשב אותם בשום אופן, כוס תרעלה ותרדמה הם לכל הרוצים להשלות את נפשם ולהשלים בין התרבויות הרחוקות וההשפעות השונות, אשר נכנסו אל קרבם ואין בכחם לעכלם ולהפכם לעצם אחד יחיד ושלם.

נעלה על כל דורו הוא החכם קוק. דעותיו אינן מרכבות וטלואות, נקדות וברודות; כל שטתו בריאה ורענה, זכה ושלמה. בימי הבערות והחשך בהיכלות הדת, בימי השעמום והקפאון בחצרות המדע ישפיע הגאון קוק שפעת חם עדנים ויפעת אור יקרות כאחד ממקור ישראל, בלי כל משפטים קדומים

הממלאים עתה את חלל העולם עם מרבית כתותיו ומפלגותיו. כחצי שעה דלגתי בין ערגות הבשם בלא סדרים כחולה עצבים ותמיד בדקתי את חושי מחדש, אם יש ממש במחזה אשר לנגד עיני, אם איננו רק פרי דמיוני ומשא נפשי המציג לפני תמונה נהדרה בקדש מתולדות ישראל בספרד או מימות המשיח. האמנם כבר קמה היהדות הספרדית מסוף האלף החמישי להתחיה בארצנו הקדושה? רק בעמל גדול משלתי ברוחי ואעור משכרוני ואשב ללמד את הספר כסדר מהחלתו ועד סופו. קראתי ולמדתי, הגיתי והעמקתי בו ולא הנחתיו מתוך ידי כל היום ובכל מקום לכתי לקחתיו אתי, עד אשר השלמתיו אחרי חצות הלילה. מאז שניתיו כבר פעמים אחדות ולא הפעם האחרונה. אם אמר לגלות לקוראים את כל הכבוד והיקר, אשר ירחש לבי לסופר הספר ולגבורו, לחתן ולחותנו *), יחשבוני למגזם; לכן אנסה לתת בזה מעט מרעיונות „אדר היקר" והקוראים ישפטו מעצמם מן החלק על הכלל.

בפתיחת הספר יראה הגאון קוק את אולת בעלי שטה מן השטות בחכמה, בדת, במוסר או בחיים, היראים לשמוע ולראות דעה שונה מדעתם ומדמים להגן בזה על קדשיהם, פן יבלעו להם. הוא יוכיח בנסיון רחב והגיון נמרץ, כי כבגופים כבנפשות „שני כחות המתנגדים זה לזה אינם מולידים שלילה בהפגשם, כי אם כח חיובי מחדש, שגם הוא יהיה לכח פועל, להנות בו בני אדם, בשידעו איך להשתמש בו". אם אחת השטות החלוקות מתאמת אל המציאות והחיים והשנית כוזבת והפוכה, אי אפשר לאמת להדחות מפני השקר; ומה כל החרדה, אשר יחרדו המימינים והמשמאלים? ואם שתיהן צודקות, כל אחת לפי דרכה, אז הפרינה ותרבינה גם שתיהן בוחן וחכוכן זו לעמת זו וכל אחת תטע את הטוב אשר בחברתה מבלי בשים בכרמה היא על פי צביונה המיחד לה ושתיהן הולכות ומתרחבות, עד אשר תשקנה אשה לאחותה והיו לאחדים. באשר עסקו התנאים, האמוראים והפוסקים בסבלנות רבה בכל הדעות המתנגדות אשה לרעותה בדיני התורה גם יחד, נברא „שלחן ערוך" אחד לכל ישראל. רק המחלקת התמידית תשמור את אחדות האמה. תמימות החסידים, למדנות המתנגדים וחקרנות המשכילים פעלו אשה על אחותה לטובה ולברכה בכל ישראל. רק החלקים, אשר התכוצו בקרן זוית ולא נחלקו עם מתנגדיהם, כי אם החרימום ממרך לב ומקטנות מח, דבקו „בדעות הקלושות הבאות מקצר הראות וקטנות אמנה של עז האחרונה האלהית מעזם של ישראל ונאותם". „ומה יוכל לחשב

*) כבר נודע לקוראי „המצפה" במועדו, כי לבוש הספר הוא רעיונות לתולדות הגאון ר' אליהו דוד רבינביץ תאומים מאת חתנו הרב קוק.